

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Zespół autorski:

Anna Drozdowska

Adriana Kloškowska

Katarzyna Kobylacka-Sikora

Anna Mach

Agnieszka Moritz

Aleksandra Nowak

Program opracowano w związku z realizacją projektu Komunikacja kluczem do integracji, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 - 2013, Priorytetu III „Wysoka jakość systemu oświaty”, Działania 3.3, Poddziałania 3.3.4 -Modernizacja metod i treści kształcenia.

2

komunikacja kluczem do integracji

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

SPIS TREŚCI:

Podstawa prawna

Wprowadzenie

Koncepcja programu

Kilka słów o komunikacji

Cele kształcenia

Adresaci programu

Szczegółowy program zajęć edukacyjno-terapeutycznych z zakresu komunikacji

Charakterystyka proponowanych metod

Warunki realizacji programu

Model scenariusza zajęć

Ewaluacja programu

Literatura

Informacja o autorkach

Fragmety recenzji

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

PODSTAWA PRAWNA

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 kwietnia 2002r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki (Dz. U. 2002, nr 56, poz. 506).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. 2009, nr 89 , poz. 730).

*Może istnieć sto sposobów komunikowania się
we współczesnym świecie,
ale nic nie zastąpi ludzkiego spojrzenia.*

/Paulo Coelho/

WPROWADZENIE

Program powstał jako innowacja pedagogiczna w zakresie organizacji, treści i metod kształcenia w odpowiedzi na konkurs ogłoszony przez Ministerstwo Edukacji Narodowej Departament Funduszy Strukturalnych (nr 2/POKL/3.3.4/09) w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 - 2013, Priorytetu III „Wysoka jakość systemu oświaty”, Działania 3.3, Poddziałania 3.3.4 -Modernizacja metod i treści kształcenia. Temat konkursu brzmiał: *Opracowanie i pilotażowe wdrożenie innowacyjnych programów nauczania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi z wykorzystaniem nowoczesnych metod diagnozy i terapii ucznia niepełnosprawnego.* Działanie polegające na napisaniu i pilotażowym wdrożeniu programu jest współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Program stanowi kompleksową ofertę kształcenia kompetencji komunikacyjnych u uczniów niepełnosprawnych przy wykorzystaniu bazy dydaktycznej i terapeutycznej, z uwzględnieniem specjalistycznych nowoczesnych metod oraz technik. Zakłada, że podniesienie sprawności komunikacyjnej ułatwi uczniom niepełnosprawnym integrację oraz aktywniejszy udział w życiu społecznym. Ponadto przewiduje stworzenie szansy uczniom niepełnosprawnym na doświadczenie efektów nabycia kompetencji komunikacyjnych w realnych działaniach. Potrzeby uczniów niepełnosprawnych w zakresie rozwoju zdolności komunikacyjnych są zróżnicowane, dlatego też program zakłada podnoszenie kompetencji komunikacyjnych na różnych poziomach, m.in. poprawę sprawności werbalnej, rozwój słownictwa, samodzielność w konstruowaniu wypowiedzi w mowie i piśmie, udoskonalanie artykulacji, nabywanie umiejętności

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

posługiwania się sprzętem lub oprogramowaniem wspomagającym komunikację, naukę nowych form komunikacji, rozwój umiejętności posługiwania się nowoczesnymi technologiami, kształtowanie dojrzałości emocjonalno-społecznej do skutecznej i satysfakcjonującej komunikacji, wzmacnianie motywacji uczniów do inicjatywy oraz aktywności komunikacyjnej. Zdolności komunikacyjne są fundamentem porozumiewania się z innymi, a także z samym sobą. Jeśli sprawnie wyrażamy siebie, sygnalizujemy, pokazujemy, nazywamy, swoje potrzeby, myśli, pragnienia, obawy, mamy szansę na pełniejszą integrację, zarówno z drugim człowiekiem, jak i grupą.

Jest to sprawa szczególnie ważna dla ludzi, których otoczenie może postrzegać jako innych. Nasz program, powstał z pasji wspartej doświadczeniem nauczycieli i terapeutów, przede wszystkim po to, by ubogacić ofertę edukacyjną skierowaną do uczniów niepełnosprawnych i umożliwić im samodzielne aktywne przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.

Autorki:

Anna Drozdowska

Adriana Klośkowska

Katarzyna Kobylacka-Sikora

Anna Mach

Agnieszka Moritz

Aleksandra Nowak

KONCEPCJA PROGRAMU

Realizacja programu zakłada: pełną indywidualizację potrzeb dotyczących wieloprofilowego usprawniania oraz rozwoju zdolności i predyspozycji; wszechstronne i zintegrowane oddziaływanie na ucznia w zakresie rozwoju psychicznego i fizycznego; świadomy i dobrowolny udział ucznia w zajęciach; dobór atrakcyjnych środków dydaktycznych; integrację społeczną – możliwość uczestniczenia w zajęciach grupowych niezależnie od wieku i rodzaju niepełnosprawności.

Program uwzględnia treści z zakresu komunikacji zawarte w podstawie programowej kształcenia ogólnego z poszczególnych przedmiotów, określone w Rozporządzeniu MEN z dnia 23 grudnia 2008r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. Ujęty w programie *Komunikacja kluczem do integracji* zakres treści dotyczących kompetencji komunikacyjnych, jako kluczowych umiejętności ponadprzedmiotowych, znacznie wykracza poza podstawę programową. Specyficzne potrzeby edukacyjne uczniów, będących adresatami programu, obligują do tego, by podczas procesu edukacyjnego dostosowywać wymagania oraz formy i metody nauczania do możliwości uczestników zajęć oraz indywidualizować pracę zgodnie z potrzebami każdego ucznia, dlatego też program zakłada wykorzystanie atrakcyjnych form i metod nauczania oraz nowoczesnego sprzętu specjalistycznego.

Program może zostać zmodyfikowany, gdy będą tego wymagały warunki zewnętrzne, na przykład nieprzewidziane przy konstruowaniu programu indywidualne potrzeby ucznia, bądź też, gdy autorki programu, po dokonaniu ewaluacji, uznają potrzebę jego zmodyfikowania.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Program przeznaczony jest do realizacji przedmiotu *Komunikacja* prowadzonego w ramach projektu *Komunikacja kluczem do integracji* w następujących grudziądzkich placówkach: Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym Nr 1, Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym Nr 2, Zespole Szkół Specjalnych, Gimnazjum nr 6, Szkole Podstawowej nr 15 i Szkole Podstawowej nr 18 oraz w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej.

KILKA SŁÓW O KOMUNIKACJI

*Słowo które nie jest wypowiedziane
jest słowem którego nie można
powtórzyć
nie można się go nauczyć ani
imitować
póki więc nie otworzą się usta
nie otworzą się rzeki
nie otworzą się rany
nie otworzą się umysły
nie otworzy się raj*

/Krzysztof Pieczyński/

Komunikowanie się oznacza „porozumiewanie się”, „przekazywanie myśli”, „udzielanie wiadomości”. Termin *komunikacja* pochodzi od łacińskich wyrazów: czasownika *communico*, oznaczającego „uczynić wspólnym”, „połączyć”, „udzielić wiadomości” oraz rzeczownika *communicatio* – „użyczenie”, „doniesienie”, „łączność”, „rozmowa” (Bugajski 2007). Komunikowanie jest procesem jednostronnym, wymagającym takich elementów, jak nadawca, komunikat i odbiorca. Komunikowanie się ma natomiast charakter dwukierunkowy: nadawca przekazuje komunikat, na który odbiorca reaguje informacją zwrotną. Akt komunikacji stanowi zatem zamkniętą całość (Saussure 1991).

Komunikowanie jest wymianą werbalnych i niewerbalnych sygnałów w celu współdziałania. Komunikacja stanowi podstawę przekazywania informacji, zaspokajania potrzeb, wyrażania uczuć, wywierania wpływu itp. Brak skutecznej komunikacji jest jedną z najpoważniejszych przeszkód na drodze do efektywnej działalności grupowej, ale też indywidualnego rozwoju osobowego. Dotyczy to zarówno przekazywania odpowiednich wiadomości, jak również rozumienia ich znaczeń.

Funkcja komunikatywna stanowi podstawową funkcją języka, który jest pośrednikiem w codziennych kontaktach międzyludzkich. Język pozwala wyrażać

poglądy, sądy, uczucia, pełni zatem funkcję ekspresywną. Jest także narzędziem oddziaływania na innych ludzi, dlatego mówimy o jego funkcji nakłaniającej – impresywnej. Ponadto język pełni funkcję kreatywną – ma moc sprawczą wobec rzeczywistości pozajęzykowej. Wreszcie pełni funkcję estetyczną, np. w utworach literackich oraz metajęzykową - za pomocą języka mówi się o nim samym (Markowski 2008).

Użycie wypowiedzenia przez nosiciela języka w konkretnej sytuacji określane jest terminem „aktu mowy” (EJO). Najczęściej przywoływanym modelem aktu mowy, spośród przyjmowanych przez różnych językoznawców, np. de Saussure’a, Bühlera, jest model autorstwa Jacobsona, zgodnie z którym, do zaistnienia procesu komunikacji konieczne jest wystąpienie następujących elementów: nadawcy, odbiorcy, komunikatu, kodu (języka), kontaktu, kontekstu (EJO).

Podczas aktu komunikacji, czyli w jednorazowym użyciu języka wyróżniamy komunikację mówioną i pisaną. Tekst ustny różni się od pisanego tworzywem, którym dla pierwszego są dźwięki, dla drugiego natomiast litery. Do komunikacji ustnej należą wystąpienia publiczne, np. kazania, wykłady, ustna literatura ludowa, ale przede wszystkim spontaniczne dialogi (Nieckula 2001). Ustną wymianę informacji charakteryzuje możliwość uzyskania szybkiego sprzężenia zwrotnego, jednocześnie jednak, z uwagi na jej doraźny charakter, jest ona podatna na błędy i usterki językowe (por. Markowski, Puzynina 2001, Markowski 2008).

Komunikaty pisemne są z reguły poprawniejsze pod względem językowym, logiczniejsze, staranniej skomponowane, co wynika z faktu, iż tworząc je, poświęcamy im znacznie więcej uwagi niż powstającym często spontanicznie komunikatom ustnym. Komunikaty pisemne są jednokierunkowe, nie mają wbudowanego mechanizmu sprzężenia zwrotnego (Nieckula 2001), stąd często nie mamy pewności, że wiadomość dotarła do odbiorcy oraz że została właściwie zinterpretowana. Do komunikatów pisemnych zaliczamy takie formy, jak notatki, listy, e-maile, plakaty, broszury, zawiadomienia oraz inne sposoby przekazywania słów czy symboli na piśmie.

Komunikacyjne kompetencje człowieka mogą dotyczyć też obszarów określanych jako komunikacja niewerbalna, pozawerbalna lub mowa ciała. Jest to ogół gestów oraz niewerbalnych komunikatów, zarówno nadawanych, jak i odbieranych przez ludzi, informujących o podstawowych stanach emocjonalnych, intencjach, oczekiwaniach wobec rozmówcy, pozycji społecznej, pochodzeniu, wykształceniu, samoocenie, cechach temperamentu itd. Komunikaty te nadawane są i odbierane najczęściej na poziomie nieświadomym, jednak mogą być również nadawane i odbierane świadomie. Komunikacja niewerbalna może być rozumiana w dwojaki sposób: jako wszelki niewerbalny przekaz informacji albo przekaz informacji występujący w kontakcie społecznym (Thiel 1992)

Proces komunikacji przebiegający na poziomie intrapsychoicznym - czyli takim, w którym porozumiewamy się ze sobą, niejako wewnątrznie, wymaga rozwijania i kształtowania wielu istotnych umiejętności. Należą do nich: wiedza o sobie, zdolność samooceny, rozumienia swych uczuć, potrzeb i zachowań, nazywania ich i kontrolowania.

Istotną rolę w procesie komunikacji pełnią: **kompetencja lingwistyczna**, która wyraża się w znajomości i używaniu reguł na wszystkich poziomach języka: fonologicznym (wyrazistość mowy), morfosyntaktycznym (tworzenie słów, budowanie wypowiedzi) oraz semantycznym (świadomość znaczenia słów); **umiejętności poznawcze**, czyli posiadanie wiedzy o świecie i wyrażanie jej w języku oraz dążenie do wyjaśniania tego, co niezrozumiałe; **zdolności imaginacyjne**, które ujawniają się w używaniu symboli, wchodzeniu w rolę, przedstawianiu wyobrażeń słowami oraz podejmowaniu tematów pozasytuacyjnych; **zdolności socjolingwistyczne** wyrażające się w dostosowywaniu form i stylu wypowiedzi do odbiorcy oraz sytuacji; **zdolności interakcyjne**, których przejawem są umiejętności stosowania reguł interakcji dotyczących nawiązywania, podtrzymywania i kończenia rozmowy, uwzględniania kolejności zabierania głosu w rozmowie, dostosowywania się do partnera rozmowy.

Bibliografia:

Bugajski M., 2007, *Język w komunikowaniu*, Warszawa.

EJO: *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, 2003, red. K. Polański, Wrocław.

Kielar-Turska M. 1994, *Jak matki i nauczycielki oceniają kompetencję komunikacyjną dziewięcioletnich uczniów?* w: *Kwartalnik Polskiej Psychologii Rozwojowej*, tom 2, Nr 3-4, s.105.

Markowski A., 2008, *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Warszawa.

Markowski A., Puzynina J., 2001, *Kultura języka*, w: J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Lublin, s. 49-71.

Nieckula F., 2001, *Język ustny a język pisany*, w: J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Lublin, s. 99-113.

Saussure F.de, 1991, *Kurs językoznawstwa ogólnego*, Warszawa.

Thiel E., 1992, *Mowa ciała*, Wrocław.

CELE KSZTAŁCENIA – ogólne i szczegółowe

Założeniem programu realizowanego w ramach przedmiotu *Komunikacja* jest wielokierunkowe oddziaływanie na ucznia w celu podniesienia jego kompetencji komunikacyjnych, a zatem ogólne cele kształcenia wynikające z kluczowych umiejętności komunikacyjnych, których nabycie pozwala na świadome stosowanie podstawowych funkcji komunikacji, takich jak: funkcja informacyjna (przekazywanie informacji), ekspresyjna (wyrażanie emocji), impresyjna (wywieranie wpływu na odbiorcę), fatyczna (nawiązywanie i podtrzymywanie kontaktu).

Świadomość roli kluczowych umiejętności w procesie komunikacji pozwala na sformułowanie następujących **ogólnych celów** kształcenia w zakresie komunikacji:

1. Intencja komunikacyjna

Uczeń ujawnia intencję do komunikowania się z najbliższym otoczeniem, wykazuje aktywność w zakresie nawiązywania kontaktu lub reagowania na sygnały ze środowiska.

2. Świadomość komunikacyjna

Uczeń rozumie istotę aktu komunikacji, określa rolę nadawcy i odbiorcy, wskazuje integralne elementy aktu komunikacji, jest świadomy funkcji różnych systemów komunikacyjnych, w tym języka jako kodu, ekspresji twórczej, znaczenia sygnałów pozawerbalnych świadomych i nieświadomych itp..

3. Odbiór komunikatów i wykorzystanie zawartych w nich informacji

Uczeń rozumie komunikaty werbalne i niewerbalne, podejmuje refleksję nad znaczeniami słów i dąży do ich zrozumienia, wykorzystuje informacje zawarte w komunikatach i krytycznie ocenia ich zawartość.

4. Odbiór i wykorzystanie tekstów użytkowych

Uczeń rozumie teksty użytkowe, prawidłowo wykorzystuje zawarte w nich informacje.

5. Tworzenie komunikatów

Uczeń tworzy zrozumiałe komunikaty w określonym celu, skierowane do konkretnego odbiorcy. Stosuje coraz bardziej urozmaicone środki wyrażania siebie.

6. Tworzenie wypowiedzi

Uczeń ma świadomość funkcji środków językowych, które służą formułowaniu wypowiedzi, potrafi porozumieć się w różnych sytuacjach, jest świadomy konieczności stosowania reguł na wszystkich poziomach języka: fonologicznym, morfosyntaktycznym, semantycznym oraz przestrzegania zasad kultury żywego słowa, dba o kulturę wypowiedzi, poznaje i tworzy nowe, coraz trudniejsze formy wypowiedzi.

7. Funkcjonowanie w społeczeństwie

Uczeń stosuje reguły interakcji społecznych, zachowuje się adekwatnie do sytuacji, odpowiednio reaguje, inicjuje komunikację. Zdolny jest do opanowania podstawowych mechanizmów funkcjonowania społecznego.

Cele szczegółowe, wynikające z celów ogólnych, wyróżnione zostały na podstawie analizy ograniczeń kompetencji komunikacyjnych potencjalnych adresatów programu. Określają one konkretne umiejętności uczniów, do wykształcenia których realizatorzy programu są zobowiązani dążyć.

Przedstawione poniżej cele zostały przypisane każdej z grup adresatów programu i wymienione według narastającego stopnia trudności.

Zestawienie celów szczegółowych dla poszczególnych grup adresatów

Grupa adresatów	Cele szczegółowe
<p>A</p> <p>Uczniowie niemówiący, z największymi ograniczeniami komunikacyjnymi (ze sprzężoną niepełnosprawnością i głębszym upośledzeniem umysłowym)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Reagowanie ruchem ciała na dźwięki najbliższego otoczenia. ▪ Reagowanie ruchem ciała w sposób adekwatny do danej sytuacji komunikacyjnej. ▪ Reagowanie ruchem ciała na mowę ludzką. ▪ Reagowanie ruchem ciała na proste pojedyncze komunikaty. ▪ Reagowanie ruchem ciała na komunikaty ułożone sekwencyjnie. ▪ Identyfikowanie symboli obrazkowych, przedmiotów z komunikatem werbalnym (używanie symboli obrazkowych, przedmiotów do wyrażania własnych potrzeb). ▪ Informowanie o stanach emocjonalnych. ▪ Przejmowanie inicjatywy w komunikacji (inicjowanie działań, np. ruchów, gestów). ▪ Nadawanie komunikatów opartych o treści związane z dniem codziennym: pogodą, jedzeniem, ubraniem. ▪ Różnicowanie fonemów i morfemów. ▪ Rejestrowanie kolejności sylab w wyrazie. ▪ Rozumienie znaczenia wyrazów. ▪ Słuchowe śledzenie treści mowy. ▪ Uczestniczenie w dialogu słowno-obrazkowym. ▪ Próby naśladowania głosem fonemów, na których artykulację pozwala stan precyzyjności jego narządów mowy.
<p>B</p> <p>Uczniowie komunikujący się</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Komunikowanie własnych potrzeb. ▪ Wyrażanie w sposób werbalny i niewerbalny stanów emocjonalnych. ▪ Reagowanie na komunikaty. ▪ Rozumienie prostych wypowiedzi.

**werbalnie,
u których występują
deficyty kompetencji
komunik. wynikające
z zaburzeń
intelektualnych**

- Rozumienie krótkiego tekstu czytanego przez nauczyciela lub profesjonalnego lektora.
- Rozpoznawanie głosów najbliższego otoczenia: domu, szkoły, ulicy, lasu.
- Formułowanie krótkich odpowiedzi na pytania.
- Budowanie logicznych zdań na określony temat.
- Prowadzenie krótkich dialogów z nauczycielem, kolegami.
- Używanie zdań oznajmujących, pytających, rozkazujących, wykrzyknikowych.
- Pytanie o kwestie dla siebie niezrozumiałe.
- Budowanie zdań pojedynczych nierozwiniętych i rozwiniętych, złożonych.
- Zachowywanie poprawnego szyku wyrazów w zdaniu.
- Opisywanie przedmiotów z najbliższego otoczenia, miejsc, znanych osób.
- Rozpoznawanie wypowiedzi w formie życzeń, zaproszenia, pozdrowień.
- Przedstawianie kolejności wydarzeń, używanie słów określających następstwo czasowe.
- Przedstawianie wydarzeń w ciągu przyczynowo-skutkowym.
- Stosowanie formuł grzecznościowych w wypowiedziach, np. prośbie, podziękowaniu.
- Formułowanie krótkich wypowiedzi w formie życzeń, zaproszenia, pozdrowień.
- Stosowanie formuł grzecznościowych w wypowiedziach, np. prośbie o informację.
- Formułowanie wypowiedzi jako klient, pasażer, pacjent.
- Dostrzeganie różnych stylów w wypowiedzi: humoru, patosu.
- Stosowanie odpowiedniej intonacji w zdaniach oznajmujących, pytających, rozkazujących.
- Zajmowanie głosu w dyskusji.
- Formułowanie wypowiedzi oceniających.
- Rozpoznawanie komunikatów o funkcji perswazyjnej i manipulacyjnej.
- Korzystanie z różnych źródeł informacji: podręczników, encyklopedii, czasopism.
- Wykonywanie ćwiczeń logopedycznych, stosowanie się do zaleceń logopedy.
- Świadomość konieczności mówienia w sposób zrozumiały dla innych.
- Świadomość własnych zaburzeń artykulacyjnych.

- Wykonywanie ćwiczeń logopedycznych w izolacji oraz ich zastosowanie w codziennej komunikacji.
- Świadomość roli ciała w przekazywaniu informacji.
- Panowanie nad mimiką, gestami.
- Prawidłowe akcentowanie wyrazów.
- Rozwiązywanie konfliktów w sposób werbalny.
- Korzystanie z instrukcji obsługi, przepisów kulinarnych.
- Rozumienie informacji umieszczonych na etykietach.
- Rozumienie słownictwa związanego z określonym zawodem, z wykonywanymi zajęciami oraz prawidłowe jego zastosowanie.
- Wypowiadanie się na forum grupy.
- Prezentowanie swoich mocnych i słabych strony, uzdolnień, możliwości, zainteresowań.

C
Uczniowie
wymagający
podnoszenia
kompetencji
komunik.
w zakresie
nawiązywania
i rozwijania
interakcji
społecznych (autyzm,
zespół Aspergera,
mutyzm, choroby
psychiczne)

- Skupianie uwagi na bodźcu.
- Rozumienie relacji pomiędzy sygnałem a działaniem.
- Wysłuchiwanie i rozpoznawanie dźwięków najbliższego otoczenia.
- Wskazywanie źródła dźwięku.
- Nawiązywanie kontaktu wzrokowego.
- Wyrażanie w sposób werbalny i niewerbalny uczuć, emocji, nastrojów.
- Rozpoznawanie, wskazywanie części ciała.
- Naśladowanie, powtarzanie, wykonywanie określonych czynności.
- Skupianie uwagi na symbolach.
- Odbieranie komunikatu w formie symbolu, znaku.
- Dokonywanie wyboru symboli.
- Poszerzanie zakresu używanych symboli i znaków.
- Uczestniczenie w prostych zabawach ruchowych.
- Nawiązywanie kontaktu na wspólnym polu uwagi.
- Imitowanie wybranych dźwięków, ruchów.
- Wykonywanie poleceń o różnym stopniu złożoności.
- Nadawanie komunikatów związanych z własnymi potrzebami.
- Budowanie prostych zdań.
- Formułowanie krótkich odpowiedzi.
- Używanie różnych części mowy.

- Właściwie użycie zaimków i przyimków.
- Poszerzanie słownictwo i stosowanie go adekwatnie do sytuacji.
- Formułowanie pytań w celu uzyskania informacji.
- Spontaniczne inicjowanie rozmowy.
- Opowiadanie o własnych przeżyciach.
- Uzasadnienie wyboru.
- Formułowanie oceny.
- Stosowanie zwrotów grzecznościowych.
- Przestrzeganie zasad kultury słowa.
- Świadomość roli ciała w przekazywaniu informacji.
- Kontrolowanie mimiki i gestów.
- Wzmacnianie komunikacji werbalnej gestem, mimiką i dynamiką ciała.
- Rozumienie pojęcia komunikacji.
- Prawidłowe akcentowanie wyrazów.
- Stosowanie prawidłowej intonacji wypowiedzi.
- Sprawne posługiwanie się mową czynną, bierną oraz znakami umownymi.

D	<ul style="list-style-type: none">▪ Nadawanie i odbieranie komunikatów.
Uczniowie ujawniający problemy z techniką i składnią mowy werbalnej, wymagający usprawnienia logopedycznego (grupa uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim z zaburzeniami zachowania, emocji, w przebiegu ADHD, z niep. sensoryczną, w tym zwłaszcza	<ul style="list-style-type: none">▪ Różnicowanie i wybrzmiewanie wyrazów dźwiękonaśladowczych, głosek w izolacji,▪ w sylabach i logotomach.▪ Wybrzmiewanie głosek w nagłosie, śródgłosie i wygłosie.▪ Rejestrowanie kolejność sylab w wyrazie.▪ Różnicowanie głosek dźwięcznych, bezdźwięcznych i opozycyjnych, szeregów syczących, szumiących i ciszących.▪ Kojarzenie słowa z desygnatem.▪ Nazywanie przedmiotów i tworzenie pojęć ogólnych.▪ Formułowanie pytań i odpowiedzi na pytania.▪ Układanie zdań z rozsypanki wyrazowej lub podanych wyrazów.▪ Opowiadanie kilkuzdaniowej historyjki na dany temat.▪ Używanie słów określających następstwo czasowe.▪ Używanie prawidłowych form wyrazów.▪ Uczestniczenie w rozmowach z nauczycielem i kolegami.▪ Budowanie spójnych kilkuzdaniowych wypowiedzi na określony temat.▪ Redagowanie kilkuzdaniowych opisów.

**grupa uczniów
niesłyszących i słabo
słyszących)**

- Autokorekta.
- Akcentowanie wyrazów.
- Intonacja wypowiedzi.
- Świadomość roli ciała w przekazywaniu informacji.
- Dostosowywanie mimiki i gestów do rodzaju komunikatu.

**E
Uczniowie
z zaburzeniami
zachowania i relacji
społecznych
(wymagający
kształcenia
umiejętności
interpersonalnych,
społecznie
akceptowalnych i
bezpiecznych form
ekspresji)**

- Wyrażanie własnych potrzeb w sposób adekwatny do danej sytuacji.
- Wypowiadanie się w sposób zrozumiały pod względem logicznym i artykulacyjnym.
- Wysłuchiwanie rozmówcy.
- Rozumienie komunikatów.
- Odpowiadanie na pytania.
- Uzasadnianie odpowiedzi.
- Prezentowanie własnego zdania i uzasadnianie go.
- Formułowanie pytań do rozmówcy.
- Stosowanie grzecznościowych form wypowiedzi.
- Opisywanie przedmiotów i osób z najbliższego otoczenia.
- Stosowanie elementów oceny w opisie.
- Formułowanie prośb, podziękowań, odmów.
- Opowiadanie o wydarzeniach.
- Rozumienie różnic między fikcją a kłamstwem.
- Nazywanie uczuć, emocji.
- Opowiadanie o swoich doświadczeniach, ocena zdarzeń i sytuacji.
- Odczytywanie wartości pozytywnych i negatywnych.
- Zwracanie się do rozmówcy z uwzględnieniem relacji, jakie ich łączą (rówieśnik, osoba dorosła itp.).
- Prowadzenie kulturalnej polemiki z sądami innych.
- Rozpoznawanie tekstów o funkcji perswazyjnej i manipulacyjnej.
- Rozróżnianie normy językowej użytkowej i wzorcowej.
- Dostrzeganie różnic w postawach społecznych, obyczajowych, narodowych, kulturowych.
- Świadome unikanie wulgaryzmów.
- Świadomość roli nadawcy i odbiorcy w akcie komunikacji.
- Określanie swojej roli w akcie komunikacji.

- Rozumienie pojęcie aktu komunikacji i znajomość zasad komunikacji.
- Rozróżnianie funkcji językowych: informacyjnej, impresywnej, ekspresywnej.
- Rozpoznawanie w tekstach prasowych, wypowiedziach telewizyjnych manipulacji językowej.
- Świadomość roli ciała w przekazywaniu informacji.
- Dostosowanie mimiki twarzy i gestów do rodzaju komunikatu.
- Samoocena i autokorekta.

F
Uczniowie
wymagający rozwoju
kompetencji
komunik.
w zakresie zdolności
autoprezentacji,
twórczego wyrażania
siebie, występów
publicznych

- Wyrażanie uczuć, nastrojów, myśli w sposób niewerbalny (ruchy ciała, mimika twarzy).
- Mówienie o sobie na forum grupy w dwóch, trzech zdaniach, tworzących logiczną całość.
- Wyrażanie swoich uczuć, nastrojów, myśli poprzez użycie głosek i wykrzykników.
- Wyraża swoich uczuć, nastrojów, myśli poprzez użycie krótkich wypowiedzi.
- Kontrolowanie własnych zachowań: ruchów ciała, wypowiedzanych słów.
- Świadomość konsekwencji braku umiejętności autoprezentacji.
- Świadomość konsekwencji używania wulgaryzmów, nieodpowiedniego zwracania się do adresata.
- Prezentowanie siebie na forum większym niż grupa w kilku zdaniach, tworzących spójną całość.
- Wyrażanie swoich uczuć, nastrojów, myśli, używanie różnych wyrazów określających.
- Wyrażanie swoich uczuć, nastrojów, myśli w kilkuzdaniowych wypowiedziach.
- Zwracanie się do adresata z uwzględnieniem jego wieku, wykształcenie, rangi społecznej.
- Opracowanie tekstu autoprezentacji oraz przemówienia według podanych punktów.
- Posługiwanie się, jako nadawca i odbiorca, komunikatami w formie pisemnej.
- Samodzielnie opracowanie tekstu autoprezentacji i przemówienia.
- Publiczne wygłaszanie przygotowanej przez siebie wypowiedzi.

- Świadomość roli ciała w przekazywaniu informacji.
- Kontrolowanie mimiki i gestykulacji.
- Przestrzeganie zasad kultury słowa; nieużywanie w wypowiedziach wulgaryzmów.
- Świadomość roli dźwiękowej wyrazistości przekazu.
- Wypowiadanie się we właściwym tempie, z odpowiednią donośnością głosu i wyrazistością mowy.
- Świadomość konieczności przestrzegania zasad kultury wypowiedzi i dążenie do ich respektowania.
- Świadome wchodzenie w role, odgrywanie różnych postaci.
- Świadomość celowości zastosowania odpowiednich środków językowych dla uzyskania określonej funkcji wypowiedzi
- Świadomość warunków koniecznych do tego, by zaszedł akt komunikacji.
- Autokorekta.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

komunikacja kluczem do integracji

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

ADRESACI PROGRAMU

Program przeznaczony jest do realizacji na zajęciach z uczniami niepełnosprawnymi (posiadającymi orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego i/lub orzeczenie o stopniu niepełnosprawności). Z uwagi na różnorodność deficytów komunikacyjnych, dobór treści nauczania dokonany został z uwzględnieniem podziału uczniów na następujące grupy:

- 1) **A** - uczniowie niemówiący, z największymi ograniczeniami komunikacyjnymi (ze sprzężoną niepełnosprawnością i głębszym upośledzeniem umysłowym);
- 2) **B** - uczniowie komunikujący się werbalnie, u których występują deficyty kompetencji komunikacyjnych wynikające z zaburzeń intelektualnych;
- 3) **C** - uczniowie wymagający podnoszenia kompetencji komunikacyjnych w zakresie nawiązywania i rozwijania interakcji społecznych (autyzm, zespół Aspergera, mutyzm, choroby psychiczne);
- 4) **D** - uczniowie ujawniający problemy z techniką i składnią mowy werbalnej, wymagający usprawnienia logopedycznego (grupa uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim z zaburzeniami zachowania, emocji, w przebiegu ADHD, z niepełnosprawnością sensoryczną, w tym zwłaszcza grupa uczniów niesłyszących i słabo słyszących);
- 5) **E** - uczniowie z zaburzeniami zachowania i relacji społecznych (wymagający kształcenia umiejętności interpersonalnych, społecznie akceptowalnych i bezpiecznych form ekspresji);
- 6) **F** - uczniowie wymagający rozwoju kompetencji komunikacyjnych w zakresie zdolności autoprezentacji, twórczego wyrażania siebie, wystąpień publicznych.

Zaproponowany podział jest autorskim pomysłem nauczycieli i terapeutów opracowujących niniejszy program, których wiedza i doświadczenie pozwalają sądzić, iż zajęcia odbywające się w ww. grupach dadzą uczniom optymalne możliwości rozwoju

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

psychicznego i fizycznego, wieloprofilowego usprawniania, rozwijania zdolności i predyspozycji oraz będą stanowić nowatorskie rozwiązanie prowadzące do integracji społecznej.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Szczegółowy program zajęć edukacyjno-terapeutycznych z zakresu komunikacji

25

komunikacja kluczem do integracji

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

A - Uczniowie niemówiący, z największymi ograniczeniami komunikacyjnymi (ze sprzężoną niepełnosprawnością i głębszym upośledzeniem umysłowym)

Poziom komunikacji	Treści	Umiejętności	Metody i formy pracy	Pomoce dydaktyczne
I grupa uczniów porozumiewających się na poziomie percepcji własnego ciała	<ul style="list-style-type: none"> ▪ reakcja na mowę ludzką ▪ reakcja na komunikaty sekwencyjne ▪ reakcja na proste komunikaty izolowane ▪ wyodrębnianie przedmiotów z najbliższego otoczenia ▪ identyfikacja komunikatów werbalnych z symbolem obrazkowym ▪ komunikowanie własnych potrzeb ▪ informowanie o stanach emocjonalnych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ reaguje ruchem ciała na dźwięki najbliższego otoczenia ▪ reaguje ruchem ciała na mowę ludzką ▪ reaguje ruchem ciała na komunikaty ułożone sekwencyjnie ▪ reaguje ruchem ciała na proste pojedyncze komunikaty ▪ wyodrębnia określone przedmioty w najbliższym otoczeniu ▪ identyfikuje symbole obrazkowe przedmiotów z komunikatem werbalnym (używa symboli obrazkowych przedmiotów do wyrażania własnych potrzeb) ▪ informuje o stanach emocjonalnych 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ metoda Ruchu Rozwijającego W. Sherborne ▪ metoda Ch. Knilla ▪ metody komunikacji alternatywnej ▪ poznanie polisensoryczne ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem dźwięków najbliższego otoczenia ▪ język gestów połączony z prostymi komunikatami werbalnymi ▪ symbole obrazkowe połączone z prostymi komunikatami werbalnymi ▪ sekwencyjne stosowanie symboli ▪ sekwencyjność zachowań ▪ ćwiczenia doskonalące aparat mowy: <ul style="list-style-type: none"> ▪ oddechowe, artykulacyjne, fonacyjne ▪ budowanie indywidualnego systemu komunikacji dla każdego ucznia: ▪ uwzględnianie niewerbalnych zachowań znaczących ucznia jako podstawy budowania systemu ▪ ustalenie sposobu wyrażania sprzeciwu oraz aprobaty ▪ ustalenie dla każdego ucznia strategii wyboru symboli ▪ systematyczne budowanie osobistej pomocy do komunikacji ucznia (słownika ucznia) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sala doświadczania świata ▪ płyty z nagraniami dźwięków najbliższego otoczenia ▪ odtwarzacz CD ▪ piktogramy ▪ przedmioty poznawane przez dotyk ▪ pomoce do ćwiczeń oddechowych, artykulacyjnych, fonacyjnych ▪ maty

komunikacja kluczem do integracji

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

<p>II grupa uczniów komunikujących się gestami i określonymi zachowaniami, np. krzykiem, uderzaniem, śmiechem</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ reagowanie adekwatne do sytuacji komunikacyjnej ▪ poczucie synchronii interpersonalnej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ reaguje ruchem ciała lub w inny określony sposób na dźwięki najbliższego otoczenia ▪ reaguje ruchem ciała w sposób adekwatny do danej sytuacji komunikacyjnej ▪ świadomie i zrozumiale wyraża swoje potrzeby ▪ jest nadawcą i odbiorcą prostych komunikatów ▪ używa symboli obrazkowych do nazywania przedmiotów 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ metoda Ruchu Rozwijającego ▪ metoda Ch. Knilla ▪ metody komunikacji alternatywnej ▪ poznanie polisensoryczne ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem dźwięków najbliższego otoczenia ▪ język gestów połączony z prostymi komunikatami werbalnymi ▪ symbole obrazkowe połączone z prostymi słowami ▪ sekwencyjne stosowanie symboli ▪ sekwencyjność zachowań ▪ ćwiczenia doskonalące aparat mowy: oddechowe, artykulacyjne, fonacyjne 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sala doświadczania świata ▪ płyty z nagraniami dźwięków najbliższego otoczenia ▪ odtwarzacz CD ▪ piktogramy ▪ komputer ▪ specjalistyczne oprogramowania, np. <i>Personal Communicator, Symword, Symbol for Windows</i> ▪ pomoce do ćwiczeń oddechowych, artykulacyjnych, fonacyjnych
<p>III grupa uczniów komunikujących się na poziomie organizacji własnego zachowania</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ inicjowanie komunikacji ▪ nadawanie komunikatów dotyczących najbliższego otoczenia i organizacji dnia 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ reaguje ruchem ciała lub w inny określony sposób na dźwięki otaczającego świata ▪ używa gestów, określonych ruchów, odnosząc je do konkretnych treści ▪ używa symboli obrazkowych do nazywania czynności ▪ przejmuje inicjatywę w komunikacji (jego wola zaczyna przejawiać się w zainicjowanych przez niego działaniach, np. ruchach, gestach) ▪ nadaje komunikaty oparte o treści związane z dniem codziennym: pogoda, jedzeniem, ubraniem 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ metoda Ruchu Rozwijającego ▪ metoda Ch. Knilla ▪ metody komunikacji alternatywnej ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem tablicy interaktywnej, komputera ▪ ćwiczenia polisensoryczne ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem dźwięków otaczającego świata ▪ sekwencyjne wprowadzanie piktogramów ▪ wielokrotne powtarzanie schematu: treści, które uczeń, na zasadzie naśladowania wzorca, nauczy się komunikować ▪ konstruowanie tablic obrazkowych 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ maty ▪ tablica interaktywna ▪ komputer ▪ specjalistyczne oprogramowania, np. <i>Personal Communicator, Symword, Symbol for Windows</i> ▪ sala doświadczania świata ▪ płyty z nagraniami dźwięków otaczającego świata ▪ odtwarzacz CD ▪ tablice obrazkowe ▪ pomoce do ćwiczeń oddechowych, artykulacyjnych, fonacyjnych ▪ maty

<p>IV grupa uczniów mających możliwość komunikowania się na poziomie konkretno-obrazowym z użyciem elementów mowy dźwiękowej</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ świadomość fonologiczna ▪ rozumienie komunikatów oraz znaczenia słów ▪ artykulacja dźwięków mowy 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ różnicuje fonemy i morfemy ▪ rejestruje kolejność sylab w wyrazie ▪ rozumie znaczenia wyrazów ▪ słuchowo śledzi treści mowy otoczenia ▪ uczestniczy w dialogu słowno-obrazkowym ▪ pokazuje gestem, że rozumie wyrazy ▪ stara się naśladować głosem fonemy, na których artykulację pozwala stan precyzyjności jego narządów mowy 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ metoda Ruchu Rozwijającego W. Sherborne ▪ metoda Ch. Knilla ▪ metody komunikacji alternatywnej ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem tablicy interaktywnej, komputera ▪ ćwiczenia polisensoryczne ▪ ćwiczenia muzyczne z wykorzystaniem głosek ▪ ćwiczenia doskonalące aparat mowy: oddechowe, artykulacyjne, fonacyjne 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tablica interaktywna ▪ komputer ▪ specjalistyczne oprogramowania, np. <i>Personal Communicator, Symword, Symbol for Windows</i> ▪ sala doświadczania świata ▪ komputer ▪ piktogramy ▪ płyty z nagraniami śpiewanych głosek, np. <i>Rozśpiewane głoski</i> ▪ odtwarzacz CD ▪ pomoce do ćwiczeń oddechowych, artykulacyjnych, fonacyjnych ▪ maty
---	--	--	--	---

B - Uczniowie mówiący, z deficytami umysłowymi kompetencji komunikacyjnych

Poziom komunikacji	Treści	Umiejętności	Metody	Pomoce dydaktyczne
I grupa uczniów z zaburzeniami artykulacji, znacznie utrudniającymi komunikację, mających problemy z wypowiedaniem się na poziomie koniecznym do funkcjonowania w społeczeństwie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kontakt z otoczeniem ▪ odbiór komunikatów, w tym komunikatów językowych ▪ tworzenie komunikatów ▪ artykulacja ▪ mowa ciała ▪ świadomość komunikacyjna 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ komunikuje swoje potrzeby ▪ wyraża w sposób werbalny i niewerbalny swoje uczucia ▪ reaguje na kierowane do niego komunikaty ▪ rozumie proste wypowiedzi innych ▪ rozumie dwu-, trzyzdaniowy tekst czytany przez nauczyciela lub profesjonalnego lektora ▪ rozpoznaje odgłosy najbliższego otoczenia: domu, szkoły, ulicy, lasu ▪ formułuje krótkie odpowiedzi na pytania ▪ buduje logiczne zdanie na określony temat ▪ prowadzi krótki dialog z nauczycielem, kolegami ▪ używa zdań oznajmujących, pytających, rozkazujących ▪ buduje zdania pojedyncze nierozwinięte, rozwinięte ▪ opisuje przedmioty z najbliższego otoczenia oraz znane mu osoby ▪ rozpoznaje wypowiedzi w formie życzeń, zaproszenia, pozdrowień ▪ przedstawia kolejność wydarzeń, używając słów określających następstwo czasowe 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ metoda Tomatisa ▪ metoda Biofeedback ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem tablicy interaktywnej ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem komputera ▪ ćwiczenia doskonalące aparat mowy (odpowiednie do zaburzeń artykulacji): oddechowe, artykulacyjne, fonacyjne ▪ ćwiczenia artykulacyjne z wykorzystaniem utworów muzycznych ▪ powtarzalność ćwiczeń ▪ słuchanie nagrań utworów literackich oraz odgłosów najbliższego otoczenia ▪ zabawy z głoskami i literami ▪ werbalizacja codziennych sytuacji ▪ werbalizacja scenek pantomimicznych ▪ ćwiczenia integrujące grupę: ruchowe; gry dydaktyczne ▪ metody afirmacji 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprzęt Tomatisa ▪ sprzęt Biofeedback ▪ tablica interaktywna ▪ komputer, rzutnik, słuchawki ▪ specjalistyczne oprogramowania ▪ płyty z nagraniami, np. <i>Rozśpiewane głoski</i> ▪ płyty z nagraniami tekstów oraz odgłosów najbliższego otoczenia ▪ pomoce logopedyczne do ćwiczeń oddechowych, artykulacyjnych, fonacyjnych ▪ gry dydaktyczne, np. memo dźwiękowo-obrazkowe

<p>II grupa uczniów z zaburzeniami artykulacji, utrudniającymi komunikację, wypowiadających się na poziomie koniecznym do funkcjonowania w społeczeństwie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kontakt z otoczeniem ▪ odbiór komunikatów, w tym komunikatów językowych ▪ tworzenie komunikatów ▪ uzyskiwanie informacji ▪ artykulacja ▪ prozodia ▪ kultura wypowiedzi ▪ mowa ciała ▪ świadomość komunikacyjna 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ stosuje formuły grzecznościowe w wypowiedziach, np. prośbę, podziękowanie ▪ pyta o kwestie dla siebie niezrozumiałe ▪ wykonuje ćwiczenia logopedyczne, stosując się do zaleceń logopedy ▪ jest świadomy, że należy mówić w sposób zrozumiały dla innych ▪ jest świadomy własnych zaburzeń artykulacyjnych ▪ wykonuje ćwiczenia logopedyczne w izolacji oraz stara się je stosować w codziennej komunikacji ▪ ma świadomość, jaką rolę pełni ciało w przekazywaniu informacji <p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ komunikuje swoje potrzeby ▪ wyraża w sposób werbalny i niewerbalny stany emocjonalnie ▪ reaguje na komunikaty adekwatnie do sytuacji ▪ rozumie polecenia ▪ rozumie wypowiedzi innych ▪ rozumie kilkudzaniowy tekst czytany przez nauczyciela lub profesjonalnego lektora ▪ rozpoznaje odgłosy najbliższego otoczenia i nazywa konkretne dźwięki ▪ formułuje kilkudzaniowe odpowiedzi na pytania ▪ buduje logiczne kilkudzaniowe 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ metoda Tomatisa ▪ metoda Biofeedback ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem tablicy interaktywnej ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem komputera ▪ słuchanie nagranych tekstów oraz odgłosów najbliższego otoczenia ▪ zabawy z głoskami i literami ▪ werbalizacja codziennych sytuacji ▪ werbalizacja scenek pantomimicznych ▪ stosowanie różnych form inscenizacji: dramy, improwizacje, teatryk kukiełkowy 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprzęt Tomatisa ▪ sprzęt Biofeedback ▪ tablica interaktywna ▪ komputer, rzutnik, słuchawki ▪ specjalistyczne oprogramowania ▪ płyty z nagraniami, np. <i>Rozśpiewane głoski</i> ▪ pomoce logopedyczne do ćwiczeń oddechowych, artykulacyjnych, fonacyjnych ▪ płyty z nagraniami tekstów oraz odgłosów najbliższego otoczenia ▪ pomoce logopedyczne do ćwiczeń oddechowych, artykulacyjnych, fonacyjnych ▪ gry dydaktyczne, np. memo dźwiękowo-obrazkowe, słowno-obrazkowe
---	--	--	--	--

komunikacja kluczem do integracji

- wypowiedzi na określony temat
- zachowuje poprawny szyk wyrazów w zdaniu
- prowadzi dialog z nauczycielem, kolegami
- używa zdań oznajmujących, pytających, rozkazujących, wykrzyknikowych
- buduje zdania pojedyncze nierozwinięte i rozwinięte, złożone
- opisuje najbliższe otoczenie (przedmioty, osoby, miejsca)
- formułuje krótkie wypowiedzi w formie życzeń, zaproszenia, pozdrowień
- przedstawia wydarzenia w ciągu przyczynowo-skutkowym
- stosuje formuły grzecznościowe w wypowiedziach, np. prośbę o informację
- pyta o kwestie dla siebie niezrozumiałe
- prowadzi rozmowę telefoniczną, stosując formy grzecznościowe
- formułuje wypowiedzi jako klient, pasażer, pacjent
- relacjonuje wydarzenia, stosując słownictwo określające następstwo czasowe
- dostrzega różne style w wypowiedzi: humor, patos
- jest świadomy, że należy mówić w sposób zrozumiały dla innych
- jest świadomy własnych zaburzeń artykulacyjnych
- ćwiczenia artykulacyjne z wykorzystaniem utworów muzycznych
- ćwiczenia doskonalące aparat mowy (odpowiednie do zaburzeń artykulacji): oddechowe, artykulacyjne, fonacyjne

<p>III grupa uczniów z zaburzeniami artykulacji, utrudniającymi komunikację, wypowiadający ch się w sposób umożliwiający funkcjonowania w społeczeństwie na poziomie podstawowym</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kontakt z otoczeniem ▪ odbiór komunikatów, w tym komunikatów językowych ▪ tworzenie komunikatów ▪ uzyskiwanie informacji ▪ artykulacja ▪ prozodia ▪ kultura wypowiedzi ▪ mowa ciała ▪ świadomość komunikacyjna 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ sygnalizuje własne potrzeby w sposób werbalny i niewerbalny ▪ bierze udział w dyskusji ▪ dobiera słownictwo odpowiednio do tematu ▪ tworzy dalszy ciąg wydarzeń ▪ opowiada o wydarzeniu, w którym brał udział ▪ nazywa własne stany emocjonalne ▪ opisuje znane mu osoby, zwracając uwagę na cechy zew. i wew. ▪ formułuje wypowiedzi oceniające ▪ formułuje wypowiedzi w formie zaproszenia, ogłoszenia, życzeń ▪ wypowiada się, stosując prozodię ▪ nazywa odgłosy otaczającego go świata ▪ rozpoznaje emocje na podstawie głosu ▪ korzysta z różnych źródeł informacji, ▪ jest świadomy, że należy mówić w sposób zrozumiały dla innych 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ metoda Tomatisa ▪ metoda Biofeedback ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem tablicy interaktywnej ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem komputera ▪ słuchanie nagranych tekstów oraz dźwięków otaczającego świata ▪ stosowanie różnych form inscenizacji: dramy, scenki form ▪ korzystanie z różnych źródeł informacji: podręczników, encyklopedii, słowników w formie książkowej i elektronicznej ▪ stosowanie dyskusji ▪ ćwiczenia doskonalące aparat mowy (odpowiednie do zaburzeń artykulacji): 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprzęt Tomatisa ▪ sprzęt Biofeedback ▪ tablica interaktywna ▪ komputer z dostępem do Internetu, rzutnik, słuchawki ▪ specjalistyczne oprogramowania ▪ płyty z nagraniami tekstów oraz dźwięków otaczającego świata ▪ gry dydaktyczne, np. memo dźwiękowo-obrazkowe, słowno-obrazkowe ▪ pomoce logopedyczne do ćwiczeń oddechowych, artykulacyjnych, fonacyjnych
--	--	---	--	--

<p>IV grupa uczniów z zaburzeniami artykulacji, nieznacznie utrudniającymi komunikację, wymagających doskonalenia umiejętności porozumiewania się w społeczeństwie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kontakt z otoczeniem ▪ odbiór komunikatów, w tym komunikatów językowych ▪ tworzenie komunikatów ▪ uzyskiwanie informacji ▪ artykulacja ▪ prozodia ▪ kultura wypowiedzi ▪ mowa ciała ▪ świadomość komunikacyjna 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ jest świadomy własnych zaburzeń artykulacyjnych ▪ wykonuje ćwiczenia logopedyczne w izolacji oraz stosuje je ▪ stosuje intonację wypowiedzi wskazującą na jej funkcję ▪ prawidłowo akcentuje wyrazy ▪ ma świadomość, jaką rolę pełni ciało w przekazywaniu informacji ▪ panuje nad mimiką twarzy i gestami <p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ rozumie złożone polecenia ▪ stosuje pytania adekwatne do sytuacji ▪ rozpoznaje komunikaty o funkcji perswazyjnej i manipulacyjnej ▪ stosuje odpowiednie komunikaty w celu skorzystania z usług w miejscach publicznych ▪ konflikty rozwiązuje w sposób werbalny ▪ korzysta z instrukcji obsługi, przepisów kulinarnych ▪ rozumie informacje na etykietach ▪ rozumie słownictwo związane z zajęciami, które wykonuje oraz prawidłowo je stosuje ▪ rozumie swoje prawa ▪ uzasadnia własny wybór ▪ wypowiada się na forum grupy ▪ przedstawia swoje mocne i słabe strony, uzdolnienia, zainteresowania ▪ jest świadomy, że należy mówić w 	<p>oddechowe, artykulacyjne, fonacyjne</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ metoda Tomatisa ▪ metoda Biofeedback ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem tablicy interaktywnej ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem komputera ▪ odgrywanie scenek –wchodzenie w rolę ▪ stosowanie dyskusji ▪ korzystanie z różnych form przekazu informacji: przepisy, etykiety, instrukcje ▪ ćwiczenia doskonalące aparat mowy (odpowiednie do zaburzeń artykulacji): oddechowe, artykulacyjne, fonacyjne 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprzęt Tomatisa ▪ sprzęt Biofeedback ▪ tablica interaktywna ▪ komputer z dostępem do Internetu, rzutnik, słuchawki ▪ specjalistyczne oprogramowania ▪ płyty z nagraniami tekstów oraz dźwięków otaczającego świata ▪ gry dydaktyczne, np. memo dźwiękowo-obrazkowe, słowno-obrazkowe ▪ pomoce logopedyczne do ćwiczeń oddechowych, artykulacyjnych, fonacyjnych
--	--	--	---	--

komunikacja kluczem do integracji

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- sposób zrozumiały dla innych
- jest świadomy własnych zaburzeń artykulacyjnych
- wykonuje ćwiczenia logopedyczne w izolacji oraz stosuje je w codziennej komunikacji
- stosuje intonację wypowiedzi wskazującą na jej funkcję
- przestrzega zasad akcentowania wyrazów oraz stosuje akcent logiczny
- ma świadomość, jaką rolę pełni ciało w przekazywaniu informacji
- panuje nad mimiką twarzy i gestami

komunikacja kluczem do integracji

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

C - Uczniowie wymagający podnoszenia kompetencji komunikacyjnych w zakresie rozwiązywania i rozwijania interakcji społecznych (autyzm, zespół Aspergera, mutyzm, choroby psychiczne)

Poziom komunikacji	Treści	Umiejętności	Metody	Pomoce dydaktyczne
I grupa uczniów ze znacznie zaburzoną sferą emocjonalną i komunikacyjną uniemożliwiającą funkcjonowanie w społeczeństwie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ reakcja na bodźce sensoryczne (sygnały z otoczenia) ▪ mowa ciała ▪ odbiór komunikatów ▪ reakcje na komunikaty ▪ autoorientacja ▪ tworzenie komunikatów ▪ inicjowanie komunikacji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ skupia uwagę na bodźcu ▪ rozumie relację pomiędzy sygnałem a działaniem ▪ wysłuchuje i rozpoznaje dźwięki z najbliższego środowiska ▪ wskazuje źródło dźwięku ▪ rozpoznaje, wskazuje części swojego ciała ▪ naśladuje, powtarza, wspólnie wykonuje określone czynności ▪ skupia uwagę na symbolach ▪ odbiera komunikat w formie symbolu, znaku ▪ reaguje poprawnie na natężenie, tempo, głośność ▪ reaguje adekwatnie do komunikatu ▪ wykonuje proste zabawy ruchowe ▪ rozpoznaje treść emocji oraz przekazywane intencje ▪ reaguje na własne imię ▪ nawiązuje kontakt wzrokowy ▪ imituje wybrane dźwięki, ruchy ▪ wykonuje bardzo proste polecenia ▪ wskazuje przedmioty z najbliższego 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ metoda Ruchu Rozwijającego W. Sherbone ▪ metoda Ch. Knilla ▪ metody komunikacji alternatywnej ▪ metoda Dobrego Startu ▪ poznanie polisensoryczne ▪ muzykoterapia ▪ dogoterapia ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem komputera ▪ trening imitacji ▪ trening umiejętności społecznych ▪ budowanie indywidualnego systemu komunikacji dla każdego ucznia ▪ sekwencyjne stosowanie symboli ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem dźwięków najbliższego otoczenia ▪ ćwiczenia doskonalące aparat mowy: oddechowe, artykulacyjne, fonacyjne ▪ symbole obrazkowe połączone z prostymi komunikatami werbalnymi ▪ ustalenie dla każdego ucznia strategii wyboru symboli ▪ systematyczne budowanie osobistej pomocy do komunikacji ucznia (słownika uczniów) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sala doświadczenia świata ▪ komputer, rzutnik, słuchawki ▪ odtwarzacz CD ▪ maty ▪ płyty z nagraniami dźwięków najbliższego otoczenia ▪ przedmioty poznawane przez dotyk ▪ pomoce do ćwiczeń oddechowych, artykulacyjnych, fonacyjnych ▪ specjalistyczne oprogramowania ▪ piktogramy ▪ znaki graficzne i przestrzenno – dotykowe wspomagające komunikację ▪ pies ▪ gry i pomoce edukacyjne

		środowiska		
II grupa uczniów z zaburzoną sferą emocjonalną i komunikacyjną znacznie ograniczającą funkcjonowanie w społeczeństwie	<ul style="list-style-type: none"> reakcje adekwatne do sytuacji komunikacyjnej tworzenie komunikatów inicjowanie komunikacji wyrażanie emocji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> skupia uwagę reaguje na prowokację komunikacyjną inicjuje komunikację nadaje komunikat związany z własnymi potrzebami nawiązuje komunikację rozpoznaje emocje i intencje wyraża emocje poprzez komunikaty werbalne bądź niewerbalne dokonuje wyboru symboli poszerza zakres używanych symboli i znaków poprawnie używa znaków do podtrzymywania kontaktu rozumie znaczeń nazw osób, przedmiotów, zjawisk najbliższego otoczenia rozumie złożone polecenia dokonuje wyboru, potwierdzając lub zaprzeczając umownym znakiem 	<ul style="list-style-type: none"> metoda Ruchu Rozwijającego metoda Ch. Knilla metody komunikacji alternatywnej metoda Dobrego Startu poznanie polisensoryczne muzykoterapia dogoterapia ćwiczenia z wykorzystaniem komputera trening imitacji trening umiejętności społecznych budowanie indywidualnego systemu komunikacji dla każdego ucznia sekwencyjne stosowanie symboli ćwiczenia z wykorzystaniem dźwięków najbliższego otoczenia ćwiczenia doskonalące aparat mowy: oddechowe, artykulacyjne, fonacyjne symbole obrazkowe połączone z prostymi słowami ustalenie dla każdego ucznia strategii wyboru symboli systematyczne budowanie osobistej pomocy do komunikacji ucznia (słownika uczniów) 	<ul style="list-style-type: none"> sala doświadczania świata komputer, rzutnik, słuchawki odtwarzacz CD maty płyty z nagraniami dźwięków najbliższego otoczenia przedmioty poznawane przez dotyk pomoce do ćwiczeń oddechowych, artykulacyjnych, fonacyjnych specjalistyczne oprogramowania piktogramy znaki graficzne i przestrzenno – dotykowe wspomagające komunikację pies gry i pomoce edukacyjne
III grupa uczniów z zaburzoną sferą emocjonalną i komunikacyjną	<ul style="list-style-type: none"> reakcje adekwatne do sytuacji komunikacyjnej tworzenie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> nawiązuje kontakt na wspólnym polu uwagi reaguje na polecenia i wykonuje je 	<ul style="list-style-type: none"> metoda Tomatisa metoda Biofeedback metoda Ruchu Rozwijającego W. Sherbone metoda Ch. Knilla 	<ul style="list-style-type: none"> sprzęt Tomatisa sprzęt Biofeedback tablica interaktywna komputer, rzutnik, słuchawki

komunikacja kluczem do integracji

<p>umożliwiająca funkcjonowanie w społeczeństwie na poziomie elementarnym</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ komunikatów ▪ inicjowanie komunikacji ▪ wyrażanie emocji ▪ autokontrola 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ komunikuje własne potrzeby ▪ wyraża w sposób werbalny i niewerbalny swoje uczucia ▪ reaguje na wzmocnienia ▪ formułuje krótkie odpowiedzi ▪ buduje proste zdania ▪ używa różnych części mowy ▪ właściwie stosuje zaimki i przyimki ▪ stara się poprawiać popełnione przez siebie błędy ▪ opowiada o własnych przeżyciach ▪ samodzielnie inicjuje rozmowę ▪ podejmuje próbę uzasadnienia wyboru ▪ jest świadomy roli ciała w przekazywaniu informacji ▪ stara się kontrolować ruchy, mimikę 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ metoda Dobrego Startu ▪ poznanie polisensoryczne ▪ muzykoterapia ▪ dogoterapia ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem komputera ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem tablicy interaktywnej ▪ ćwiczenia doskonalące aparat mowy: oddechowe, artykulacyjne, fonacyjne ▪ trening imitacji ▪ stosowanie różnych form inscenizacji: dramy, improwizacje, teatrzyk kukielkowy ▪ ćwiczenia artykulacyjne z wykorzystaniem utworów muzycznych ▪ werbalizacja scenek pantomimicznych 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ specjalistyczne oprogramowania ▪ odtwarzacz CD ▪ maty ▪ płyty z nagraniami piosenek do ćwiczeń artykulacyjnych ▪ kukielki, pacynki ▪ pies ▪ pomoce do ćwiczeń oddechowych, artykulacyjnych, fonacyjnych ▪ piktogramy ▪ pies ▪ gry i pomoce edukacyjne
<p>IV grupa uczniów z zaburzoną sferą emocjonalną i komunikacyjną wymagających doskonalenia nabytych kompetencji komunikacyjnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ reakcje adekwatne do sytuacji komunikacyjnej ▪ tworzenie komunikatów w komunikacji ▪ inicjowanie komunikacji ▪ wyrażanie emocji ▪ mowa ciała ▪ świadomość komunikacyjna 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ koncentruje uwagę na rozmówcy ▪ nawiązuje i podtrzymuje kontakt wzrokowy ▪ poszerza słownictwo i stosuje je adekwatnie do sytuacji ▪ samodzielnie wchodzi w interakcje społeczne ▪ inicjuje kontakt z inną osobą ▪ formułuje pytania w celu uzyskania informacji ▪ prowokuje do rozmowy ▪ używa narracji do opowiadania o przeżyciach ▪ komentuje i próbuje oceniać działania swoje oraz innych osób 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ metoda Tomatisa ▪ metoda Biofeedback ▪ metoda Ruchu Rozwijającego W. Sherbone ▪ metoda Ch. Knilla ▪ metoda Dobrego Startu ▪ poznanie polisensoryczne ▪ muzykoterapia ▪ dogoterapia ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem komputera ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem tablicy interaktywnej ▪ zastosowanie autokorekty (nagrywanie i odtwarzanie własnych wypowiedzi) ▪ analizy wypowiedzi ludzi w różnych sytuacjach (np. polityków, aktorów) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprzęt Tomatisa ▪ sprzęt Biofeedback ▪ tablica interaktywna ▪ komputer, rzutnik, słuchawki ▪ specjalistyczne oprogramowania ▪ odtwarzacz CD ▪ maty ▪ płyty z nagraniami piosenek do ćwiczeń artykulacyjnych ▪ płyty z nagraniami tekstów czytanych przez lektorów oraz wypowiedzianych w różnych sytuacjach ▪ kukielki, pacynki ▪ pies

komunikacja kluczem do integracji

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- autokorekta
- prozodia
- wzmacnia komunikację werbalną gestem, mimiką i dynamiką ciała adekwatnie do wypowiedzi
- rozumie pojęcie komunikacji
- stara się przestrzegać zasad kultury słowa
- stosuje formy grzecznościowe
- bierze udział w dyskusji
- prawidłowo akcentuje wyrazy
- stosuje prawidłową intonację wypowiedzi
- sprawnie posługuje się mową czynną, bierną oraz znakami umownymi
- rozumie złożone wypowiedzi
- buduje spójne wypowiedzi
- przestrzega podstawowych norm i zasad społecznych
- rozumie analogie i metafory, werbalnie przedstawia swoje wyobrażenia
- posługuje się jako nadawca oraz odbiorca komunikatami w formie pisemnej adekwatnie do swoich możliwości
- ćwiczenia doskonalące aparat mowy: oddechowe, artykulacyjne, fonacyjne
- trening imitacji
- stosowanie różnych form inscenizacji: dramy, improwizacje, teatrzyk kukielkowy
- ćwiczenia artykulacyjne z wykorzystaniem utworów muzycznych
- werbalizacja scenek pantomimicznych
- pomoce do ćwiczeń oddechowych, artykulacyjnych, fonacyjnych
- piktogramy
- pies
- gry i pomoce edukacyjne

komunikacja kluczem do integracji

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

D - Uczniowie ujawniający problemy z techniką i składnią mowy werbalnej, wymagający usprawnienia logopedycznego
(grupa uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim z zaburzeniami zachowania, emocji, w przebiegu ADHD, z niepełnosprawnością sensoryczną, w tym zwłaszcza niesłyszących i z niedosłuchem)

Poziom komunikacji	Treści	Umiejętności	Metody i formy pracy	Pomoce dydaktyczne
I grupa uczniów porozumiewająca się za pomocą prostych wyrazów z zaburzoną realizacją poszczególnych głosek	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozumienie znaczenia słów oraz prostych komunikatów ▪ inicjowanie wypowiedzi ▪ budowanie wypowiedzi ▪ artykulacja dźwięków mowy ▪ mowa ciała 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ jest nadawcą i odbiorcą prostych komunikatów ▪ różnicuje i próbuje prawidłowo wybrzmiewać wyrazy dźwiękonaśladowcze, głoski w izolacji, w sylabach i logotomach. ▪ prawidłowo wybrzmiewa głoski w nagłosie, śródgłosie i wygłosie. ▪ rejestruje kolejność sylab w wyrazie ▪ potrafi różnicować głoski dźwięczne, bezdźwięczne i opozycyjne kojarzy słowo z desygnatem ▪ ma świadomość, jaką rolę pełni ciało w przekazywaniu informacji ▪ panuje nad mimiką twarzy i gestami 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ metoda Tomatisa. ▪ metoda Biofeedback ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem tablicy interaktywnej ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem komputera ▪ ćwiczenia doskonalące aparat mowy: oddechowe, artykulacyjne, fonacyjne. ▪ ćwiczenia w rozpoznawaniu i naśladowaniu wyrazów dźwiękonaśladowczych. ▪ ćwiczenia słuchu fonemowego ▪ ćwiczenia w prawidłowym wybrzmiewaniu sylab, wyrazów jedno, dwu i więcej sylabowych. ▪ budowanie indywidualnego systemu komunikacyjnego dla każdego ucznia ▪ ćwiczenia w rozpoznawaniu i naśladowaniu wyrazów dźwiękonaśladowczych 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprzęt Tomatisa ▪ sprzęt Biofeedback ▪ tablica interaktywna ▪ komputer, rzutnik, słuchawki ▪ tablice obrazkowe ▪ profesjonalne programy logopedyczne: <i>Logo-gry, Logo-zabawy, Mówiące obrazki</i> ▪ pomoce do ćwiczeń oddechowych, artykulacyjnych i fonacyjnych
II grupa uczniów	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozumienie znaczenia 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ jest nadawcą i odbiorcą prostych 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ metoda Tomatisa. ▪ metoda Biofeedback 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprzęt Tomatisa ▪ sprzęt Biofeedback

<p>porozumiewających się za pomocą prostych zdań, używających wyrazów zniekształconych fonetycznie (np. kontaminacja, elizja, metateza, asymilacja), mających zaburzenia w realizacji różnych głosek</p>	<p>słów oraz prostych komunikatów</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ inicjowanie wypowiedzi ▪ budowanie wypowiedzi ▪ wzbogacanie zasobu słowno - pojęciowego poprzez powtarzanie, nazywanie, odpowiadanie na pytania ▪ mowa ciała 	<p>komunikatów</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ prawidłowo odpowiada na pytania ▪ formułuje pytania ▪ prawidłowo wybrzmiewa głoski w izolacji, w sylabach, logotomach, wyrazach, ciągach wyrazowych i prostych zdaniach ▪ dokonuje różnicowania głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych, głosek opozycyjnych, szeregów syczących, szumiących i ciszących ▪ prawidłowo nazywa przedmioty i tworzy pojęcia ogólne ▪ potrafi opowiedzieć kilkudzaniową historijkę ▪ potrafi ułożyć zdanie z rozsypanki wyrazowej lub podanych wyrazów ▪ ma świadomość, jaką rolę pełni ciało w przekazywaniu informacji ▪ stara się dostosować mimikę twarzy i gesty do rodzaju komunikatu 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem tablicy interaktywnej ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem komputera ▪ ćwiczenia doskonalące aparat mowy: oddechowe, artykulacyjne, fonacyjne ▪ ćwiczenia w prawidłowym wybrzmiewaniu sylab, wyrazów jedno, dwu i więcej sylabowych ▪ budowanie indywidualnego systemu komunikacyjnego dla każdego ucznia 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tablica interaktywna ▪ komputer, rzutnik, słuchawki ▪ tablice obrazkowe ▪ profesjonalne programy logopedyczne: <i>Logo-gry, Logo-zabawy, Mówiące obrazki</i> ▪ pomoce do ćwiczeń oddechowych, artykulacyjnych i fonacyjnych
<p>III grupa uczniów porozumiewających się zdaniami prostymi i złożonymi, mających trudności z używaniem odpowiednich form gramatycznych wyrazów, mających</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozumienie znaczenia słów oraz komunikatów ▪ inicjowanie wypowiedzi na różne tematy ▪ budowanie wypowiedzi 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ jest nadawcą i odbiorcą prostych komunikatów ▪ dość sprawnie posługuje się mową czynną i bierną ▪ prowadzi kilkudzaniowe dialogi z nauczycielem i kolegami ▪ prawidłowo formułuje pytania, chcąc uzyskać konkretne informacje ▪ opowiada, używając słów określających 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ metoda Tomatisa. ▪ metoda Biofeedback ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem tablicy interaktywnej ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem komputera ▪ ćwiczenia doskonalące aparat mowy: oddechowe, artykulacyjne, fonacyjne ▪ ćwiczenia logopedyczne zgodne z 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprzęt Tomatisa ▪ sprzęt Biofeedback ▪ tablica interaktywna ▪ komputer, rzutnik, słuchawki ▪ tablice obrazkowe ▪ profesjonalne programy logopedyczne: <i>Logo-gry, Logo-zabawy, Mówiące obrazki</i> ▪ pomoce do ćwiczeń oddechowych, artykulacyjnych i fonacyjnych

<p>zaburzenia mowy ciągłej oraz realizujących w sposób nieprawidłowy różne głoski</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tworzących logiczną całość ▪ artykulacja dźwięków mowy ▪ wzbogacanie zasobów słowno - pojęciowych poprzez powtarzanie nazywanie i odpowiadanie na pytania ▪ autokorekta ▪ mowa ciała 	<p>następstwo czasowe</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ świadomie używa prawidłowych form gramatycznych wyrazów ▪ podejmuje próbę korygowania własnych błędów ▪ ma świadomość, jaką rolę pełni ciało w przekazywaniu informacji ▪ stara się dostosować mimikę twarzy i gesty do rodzaju komunikatu 	<p>zaburzonymi głoskami w wymowie</p>	
<p>IV grupa uczniów porozumiewających się za pomocą zdań złożonych, nieprawidłowo realizujących różne głoski, u których występują zaburzenia rytmu, melodii i akcentu</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozumienie znaczenia słów oraz komunikatów ▪ inicjowanie wypowiedzi na różne tematy ▪ budowanie wypowiedzi tworzących logiczną całość ▪ artykulacja 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ma szeroki zasób słownictwa biernego i czynnego ▪ nadaje i odbiera dłuższe komunikaty werbalne ▪ buduje spójne kilkudzaniowe wypowiedzi na określony temat ▪ prowadzi kilkudzaniowe dialogi z nauczycielem i kolegami ▪ opowiada, używając słów określających następstwo czasowe ▪ buduje kilkudzaniowe wypowiedzi w formie opisu ▪ świadomie używa prawidłowych form 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ metoda Tomatisa. ▪ metoda Biofeedback ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem tablicy interaktywnej ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem komputera ▪ ćwiczenia doskonalące aparat mowy: oddechowe, artykulacyjne, fonacyjne ▪ ćwiczenia logopedyczne zgodne z zaburzonymi głoskami w wymowie 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprzęt Tomatisa ▪ sprzęt Biofeedback ▪ tablica interaktywna ▪ komputer, rzutnik, słuchawki ▪ tablice obrazkowe ▪ profesjonalne programy logopedyczne: <i>Logo-gry, Logo-zabawy, Mówiące obrazki</i> ▪ pomoce do ćwiczeń oddechowych, artykulacyjnych i fonacyjnych

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- dźwięków mowy
- wzbogacanie zasobów słowno - pojęciowych poprzez powtarzanie i nazywanie i odpowiadanie na pytania
- autokorekta
- prozodia wypowiedzi
- mowa ciała
- gramatycznych wyrazów
- podejmuje próbę korygowania własnych błędów
- ma świadomość roli akcentu, intonacji
- prawidłowo akcentuje wyrazy
- prawidłowo intonuje czytany lub wypowiedzany tekst
- ma świadomość, jaką rolę pełni ciało w przekazywaniu informacji
- stara się dostosować mimikę twarzy i gesty do rodzaju komunikatu

E - Uczniowie z zaburzeniami zachowania i relacji społecznych
(wymagający kształcenia umiejętności interpersonalnych, społecznie akceptowalnych i bezpiecznych form ekspresji)

Poziom komunikacji	Treści	Umiejętności	Metody	Pomoce dydaktyczne
I grupa uczniów ze znacznymi zaburzeniami zachowań i relacji społecznych	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kodowanie i dekodowanie wypowiedzi ▪ komunikacja z najbliższym otoczeniem ▪ kultura wypowiedzi ▪ świadomość komunikacyjna ▪ mowa ciała 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ wyraża własne potrzeby w sposób adekwatny do danej sytuacji ▪ wypowiada się w sposób zrozumiały pod względem logicznym i artykulacyjnym ▪ do końca wysłuchuje rozmówcy ▪ rozumie kierowane do niego komunikaty ▪ odpowiada na pytania ▪ formułuje pytania do rozmówcy ▪ stosuje grzecznościowe formy wypowiedzi ▪ opisuje przedmioty i osoby ▪ formułuje prośby, podziękowania, ▪ opowiada o wydarzeniach, w których uczestniczył ▪ rozumie różnice między fikcją a kłamstwem ▪ nazywa swoje uczucia ▪ na podstawie ilustracji nazywa emocje innych osób ▪ rozumie, że akt komunikacji wymaga nadawcy i odbiorcy ▪ określa swoją rolę w akcie komunikacji ▪ ma świadomość, jaką rolę pełni ciało 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ metoda Tomatisa ▪ metoda Biofeedback ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem tablicy interaktywnej ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem komputera ▪ formy sceniczne: wyrażanie swoich emocji mimiką, gestem, ruchem, odgrywanie ról – scenki, teatrzyk, ▪ stwarzanie sytuacji, w których uczeń działa świadomie ▪ ćwiczenia socjoterapeutyczne ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem słuchowisk ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem muzyki – relaksacja, określanie nastroju i emocji związanych z odbiorem utworu ▪ zabawy integrujące grupę 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprzęt Tomatisa ▪ sprzęt Biofeedback ▪ tablica interaktywna ▪ komputer, rzutnik, słuchawki ▪ specjalistyczne oprogramowania ▪ płyty z nagraniami utworów muzycznych ▪ płyty z nagraniami słuchowisk ▪ maty

<p>II grupa uczniów z zaburzeniami zachowań i relacji społecznych</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kodowanie i dekodowanie wypowiedzi ▪ komunikacja z najbliższym otoczeniem ▪ kultura wypowiedzi ▪ świadomość komunikacyjna ▪ mowa ciała 	<p>w przekazywaniu informacji stara się dostosować mimikę twarzy i gesty do rodzaju komunikatu</p> <p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ z uwagą wysłuchuje rozmowy i rozumie komunikaty ▪ odpowiada na pytania, uzasadniając odpowiedź ▪ prezentuje własne zdanie i uzasadnia je ▪ formułuje pytania adekwatnie do sytuacji ▪ formułuje wypowiedzi, wyrażając własne emocje ▪ opisuje przedmioty i osoby z najbliższego otoczenia, stosując elementy oceny ▪ opowiada o swoich doświadczeniach, podejmując próbę oceny zdarzeń i sytuacji ▪ odczytuje pozytywne i negatywne wartości ▪ na podstawie zachowań innych osób nazywa ich emocje ▪ ogranicza komunikację niewerbalną na rzecz werbalnej ▪ utrzymuje kontakt wzrokowy z rozmówcą ▪ ma świadomość, jaką rolę pełni ciało w przekazywaniu informacji ▪ stara się dostosować mimikę twarzy i 	<p>metoda Tomatisa</p> <p>metoda Biofeedback</p> <p>ćwiczenia z wykorzystaniem tablicy interaktywnej</p> <p>ćwiczenia z wykorzystaniem komputera</p> <p>formy sceniczne: wyrażanie swoich emocji mimiką, gestem, ruchem, odgrywanie ról – scenki, teatrzyk,</p> <p>stwarzanie sytuacji, w których uczeń działa świadomie</p> <p>ćwiczenia socjoterapeutyczne</p> <p>ćwiczenia z wykorzystaniem słuchowisk</p> <p>ćwiczenia z wykorzystaniem muzyki – relaksacja, określanie nastroju i emocji związanych z odbiorem utworu</p> <p>zabawy integrujące grupę</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprzęt Tomatisa ▪ sprzęt Biofeedback ▪ tablica interaktywna ▪ komputer, rzutnik, słuchawki ▪ specjalistyczne oprogramowania ▪ płyty z nagraniami utworów muzycznych ▪ płyty z nagraniami słuchowisk maty
---	--	---	--	--

komunikacja kluczem do integracji

<p>III grupa uczniów mających trudności z wyborem odpowiedniego sposobu komunikacji społecznej</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kodowanie i dekodowanie komunikatów ▪ komunikacja z otoczeniem ▪ kultura wypowiedzi ▪ świadomość komunikacyjna ▪ mowa ciała 	<p>gesty do rodzaju komunikatu</p> <p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ uczestniczy w dyskusji, uzasadniając własne sądy ▪ zwraca się do rozmówcy, uwzględniając relacje, jakie ich łączą (rówieśnik, osoba dorosła itp.) ▪ kulturalnie polemizuje z sądami innych ▪ rozpoznaje teksty o funkcji perswazyjnej i manipulacyjnej ▪ rozróżnia normę językową użytkową i wzorcową ▪ dostrzega różnice postaw społecznych, obyczajowych, narodowych, kulturowych ▪ panuje nad własnymi emocjami ▪ świadomie unika wulgaryzmów ▪ rozumie pojęcie aktu komunikacji i zna zasady komunikacji ▪ planuje swoje reakcje werbalne i niewerbalne ▪ ma świadomość, jaką rolę pełni ciało w przekazywaniu informacji ▪ stara się dostosować mimikę twarzy i gesty do rodzaju komunikatu 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ metoda Tomatisa ▪ metoda Biofeedback ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem tablicy interaktywnej ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem komputera ▪ formy sceniczne: drama, teatr ▪ stwarzanie sytuacji, w których uczeń działa świadomie ▪ ćwiczenia socjoterapeutyczne ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem nagrań codziennej komunikacji międzyludzkiej ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem muzyki – relaksacja, określanie nastroju i emocji związanych z odbiorem utworu ▪ zabawy integrujące grupę 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprzęt Tomatisa ▪ sprzęt Biofeedback ▪ tablica interaktywna ▪ komputer, rzutnik, słuchawki ▪ specjalistyczne oprogramowania ▪ nagrania codziennych sytuacji komunikacyjnych ▪ płyty z nagraniami utworów muzycznych ▪ maty
--	---	--	---	---

<p>IV grupa uczniów wymagających doskonalenia umiejętności wyboru odpowiedniego sposobu komunikacji społecznej</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kodowanie i dekodowanie komunikatów ▪ komunikacja z otoczeniem ▪ kultura wypowiedzi ▪ świadomość komunikacyjna ▪ mowa ciała 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ uczestniczy w dyskusji, uzasadniając własne sądy i polemizując z sądami rozmówców ▪ rozumie pojęcie aktu komunikacji i zna jego elementy ▪ rozróżnia funkcje językowe: informacyjną, impresywną, ekspresywną ▪ rozpoznaje w tekstach prasowych, wypowiedziach telewizyjnych manipulację językową ▪ rozpoznaje komunikaty ironiczne ▪ samodzielnie przygotowuje kilkudzaniową wypowiedź ▪ wypowiada się na forum grupy ▪ dostrzega znaczenie symboliczne ▪ wyraża opinie na dany temat, panując nad własnymi emocjami ▪ dokonuje samooceny ▪ ma świadomość, jaką rolę pełni ciało ▪ stara się dostosować mimikę twarzy i gesty do rodzaju komunikatu 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ metoda Tomatisa ▪ metoda Biofeedback formy sceniczne: drama, teatr ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem tablicy interaktywnej ćwiczenia z wykorzystaniem komputera ▪ stwarzanie sytuacji, w których uczeń musi działać świadomie ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem muzyki – relaksacja, określanie nastroju i emocji związanych z odbiorem utworu ▪ ćwiczenia z wykorzystaniem kamery (samoocena) ▪ socjoterapia 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprzęt Tomatisa ▪ sprzęt Biofeedback ▪ tablica interaktywna ▪ komputer, rzutnik, słuchawki ▪ specjalistyczne oprogramowania ▪ kamera ▪ płyty z nagraniami wypowiedzi telewizyjnych ▪ odtwarzacz DVD, CD ▪ teksty prasowe ▪ płyty z nagraniami utworów muzycznych ▪ maty
--	---	--	---	---

F - Uczniowie wymagający rozwoju kompetencji komunikacyjnych w zakresie zdolności autoprezentacji, twórczego wyrażania siebie, występów publicznych

Poziom komunikacji	Treści	Umiejętności	Metody	Pomoce dydaktyczne
I uczniowie mający trudności nawet z krótką autoprezentacją, nie zabierający głosu w towarzystwie, zamknięci w sobie (nie wyrażający siebie w żaden sposób)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wyrażanie siebie ▪ warunki komunikacji ▪ tworzenie komunikatów ▪ samokontrola ▪ kultura słowa ▪ mowa ciała 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ wyraża swoje uczucia, nastroje, myśli niewerbalnie: poprzez ruchy ciała, mimikę twarzy ▪ mówi o sobie na forum grupy w dwóch, trzech zdaniach, tworzących logiczną całość ▪ wyraża swoje uczucia, nastroje, myśli, używając głosek i wykrzykników ▪ wyraża swoje uczucia, nastroje, myśli używając krótkich wypowiedzi ▪ jest świadomy, jakie warunki muszą być spełnione, żeby zaszedł akt komunikacji ▪ stara się kontrolować własne zachowania: ruchy ciała, wypowiedane słowa ▪ jest świadomy konsekwencji braku umiejętności autoprezentacji ▪ jest świadomy konsekwencji używania wulgaryzmów, nieodpowiedniego zwracania się do adresata ▪ ma świadomość, jaką rolę pełni ciało w przekazywaniu informacji ▪ dąży do kontrolowania mimiki twarzy i gestykulacji 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ćwiczenia redakcyjne z wykorzystaniem komputera i tablicy interaktywnej ▪ ćwiczenia aparatu artykulacyjnego ▪ zastosowanie autokorekty (nagrywanie i odtwarzanie własnych występów) ▪ elementy afirmacji ▪ elementy relaksacji ▪ ćwiczenia integrujące grupę ▪ socjoterapia 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tablica interaktywna ▪ komputer, rzutnik, słuchawki ▪ specjalistyczne oprogramowania ▪ dyktafon, odtwarzacz CD ▪ mikrofon ze sprzętem nagłaśniającym ▪ kamera ▪ lustro ▪ płyty z muzyką do ćwiczeń relaksacyjnych, integrujących ▪ materace
II uczniowie mający trudności z autoprezentacją oraz	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wyrażanie siebie ▪ warunki komunikacji ▪ tworzenie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ wyraża swoje uczucia, nastroje, myśli niewerbalnie: poprzez ruchy ciała, 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ćwiczenia redakcyjne z wykorzystaniem komputera i tablicy interaktywnej ▪ ćwiczenia aparatu artykulacyjnego 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tablica interaktywna ▪ komputer, rzutnik, słuchawki ▪ specjalistyczne oprogramowania

z wyrażaniem siebie, ograniczający się do wystąpień w wąskim gronie	<ul style="list-style-type: none"> komunikatów ▪ samokontrola ▪ kultura słowa ▪ mowa ciała 	<ul style="list-style-type: none"> mimikę twarzy ▪ mówi o sobie na forum większym niż grupa w kilku zdaniach, tworzących spójną całość ▪ wyraża swoje uczucia, nastroje, myśli, używając różnych wyrazów określających ▪ wyraża swoje uczucia, nastroje, myśli używając kilkuzdaniowych wypowiedzi ▪ kontroluje własne zachowania: ruchy ciała, wypowiedane słowa ▪ przestrzega zasad kultury słowa; nie używa w wypowiedziach wulgaryzmów ▪ zwraca się do adresata, uwzględniając jego wiek, wykształcenie, rangę społeczną ▪ wypowiada się adekwatnie do sytuacji ▪ ma świadomość, jaką rolę pełni ciało w przekazywaniu informacji ▪ kontroluje podczas wypowiedzi: gesty, mimikę twarzy 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zastosowanie autokorekty (nagrywanie i odtwarzanie własnych wystąpień) ▪ elementy afirmacji ▪ elementy relaksacji ▪ ćwiczenia integrujące grupę ▪ socjoterapia 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dyktafon, odtwarzacz CD ▪ mikrofon ze sprzętem nagłaśniającym ▪ kamera ▪ lustro ▪ płyty z muzyką do ćwiczeń relaksacyjnych, integrujących ▪ materace
III uczniowie popełniający błędy kompozycyjne oraz językowe podczas autoprezentacji, podejmujący próby wyrażania siebie poprzez twórczość, biorący udział w	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tworzenie komunikatów ▪ styl wypowiedzi (dostosowanie do odbiorcy) ▪ prozodia ▪ kultura wypowiedzi ▪ samokontrola ▪ mowa ciała 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ opracowuje tekst autoprezentacji według podanych punktów ▪ opracowuje spójny tekst przemówienia według podanych punktów ▪ stara się poprawiać i eliminować w przyszłości błędy ▪ posługuje się jako nadawca oraz odbiorca komunikatami w formie pisemnej 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ćwiczenia redakcyjne z wykorzystaniem komputera i tablicy interaktywnej ▪ ćwiczenia aparatu artykulacyjnego ▪ zastosowanie autokorekty (nagrywanie i odtwarzanie własnych wystąpień) ▪ elementy afirmacji ▪ elementy relaksacji ▪ ćwiczenia integrujące grupę ▪ socjoterapia 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tablica interaktywna ▪ komputer, rzutnik, słuchawki ▪ specjalistyczne oprogramowania ▪ dyktafon, odtwarzacz CD ▪ mikrofon ze sprzętem nagłaśniającym ▪ kamera ▪ lustro ▪ materace

komunikacja kluczem do integracji

<p>wystąpieniach publicznych, ale wymagający nabycia umiejętności koniecznych dla tej formy komunikacji</p>		<p>adekwatnie do swoich możliwości</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ jest świadomy, jak ważna jest dźwiękowa wyrazistość przekazu i stara się wypowiadać w odpowiednim tempie, z odpowiednią wyrazistością mowy ▪ ma świadomość zasad kultury wypowiedzi i dąży do ich respektowania ▪ ma świadomość, jaką rolę pełni ciało w przekazywaniu informacji ▪ kontroluje podczas wypowiedzi: gesty, mimikę twarzy 		
<p>IV uczniowie pełniący nieliczne błędy kompozycyjne oraz językowe podczas wypowiedzi, biorący udział w wystąpieniach publicznych i posiadający umiejętności konieczne dla tej formy komunikacji</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ formy wypowiedzi: autoprezentacja, przemówienie, dyskusja ▪ prozodia wypowiedzi ▪ tempo wypowiedzi i donośność głosu ▪ dykcja ▪ kultura wypowiedzi ▪ funkcje wypowiedzi ▪ wchodzenie w rolę ▪ mowa ciała 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ samodzielnie opracowuje tekst autoprezentacji ▪ samodzielnie opracowuje tekst przemówienia ▪ bierze udział w dyskusji, argumentując własne zdanie ▪ publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź ▪ dba o dźwiękową wyrazistość przekazu: odpowiednie tempo, donośność głosu, wyrazistość mowy ▪ opisuje własne uczucia, nastroje, myśli, posługując się odpowiednim słownictwem ▪ ma świadomość celowości zastosowania odpowiednich środków językowych dla uzyskania określonej funkcji wypowiedzi 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ćwiczenia redakcyjne z wykorzystaniem komputera i tablicy interaktywnej ▪ ćwiczenie aparatu artykulacyjnego ▪ ćwiczenia dykcyjne ▪ zastosowanie autokorekty (nagrywanie i odtwarzanie własnych wystąpień) ▪ wykorzystanie nagrań lektorów jako wzorców wymowy ▪ analiza wypowiedzi ludzi w różnych sytuacjach (np. aktorów, polityków) ▪ stosowanie różnych form inscenizacji: dramy, improwizacje, teatrzyk kukiełkowy 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tablica interaktywna ▪ komputer, rzutnik, słuchawki ▪ specjalistyczne oprogramowania ▪ dyktafon, odtwarzacz CD ▪ mikrofon ze sprzętem nagłaśniającym ▪ kamera ▪ nagrania tekstów wypowiedzianych przez aktorów ▪ nagrania wypowiedzi ludzi w różnych sytuacjach (np. polityków, aktorów) ▪ lustro

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- tworzy wypowiedzi ze świadomością ich funkcji
- gra różne postaci, mając świadomość wchodzenia w rolę
- posługuje się jako nadawca oraz odbiorca komunikatami w formie pisemnej adekwatnie do swoich możliwości
- przestrzega zasad kultury wypowiedzi
- świadomie używa mowy ciała podczas wypowiedzi: gesty, mimika twarzy

komunikacja kluczem do integracji

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

CHARAKTERYSTYKA PROPONOWANYCH METOD

Realizacja programu zakłada stosowanie przez nauczycieli w trakcie prowadzenia zajęć edukacyjno-terapeutycznych nowoczesnych i specjalistycznych metod diagnozy i terapii ucznia niepełnosprawnego. Poniżej zawarto krótką charakterystykę wybranych metod, jednakże wskazane jest wykorzystanie wszelkich dostępnych form i metod aktywizujących ucznia.

EEG BIOFEEDBACK

EEG biofeedback jest rodzajem neuropsychoterapii, wykorzystuje osiągnięcia neurotechnologii, w postaci analizy ilościowego badania EEG (elektroencefalografia) i psychoterapii, w postaci wizualizacji lub treningu autogenego. Opiera się na zasadzie sprzężenia zwrotnego, czyli dostarczania pacjentowi informacji zwrotnej o czynności bioelektrycznej mózgu, jej funkcjonalności lub dysfunkcjonalności. Pozwala to nauczyć się reakcji własnego mózgu i tak zmodyfikować jego pracę, aby funkcjonował efektywnie. Wskazań do zastosowania tej metody jest wiele - metoda EEGBFB jest wykorzystywana w terapii dzieci z trudnym kontaktem (autystycznych, upośledzonych umysłowo itp.), dzieci z zaburzeniami rozwoju mowy, z dysharmonią rozwoju mózgu, z ADHD, ADD, dysleksją, dysgrafią, agresją, zaburzeniami zachowania, tikami, padaczką, stanami pourazowymi, zaburzeniami snu. Trening odbywa się poprzez interaktywną współpracę z komputerem. Osoba ćwicząca ogląda przebieg swoich fal mózgowych w formie gry wideo na monitorze i kontroluje je wyłącznie przy pomocy własnych myśli. Terapia jest niezwykle efektywna, a jednocześnie przyjemna. Dzieci mogą wybierać formę prezentacji sygnału: może to być gra, animacja lub ulubiona bajka DVD. Pacjent nie musi używać klawiatury, informacja o stanie umysłu jest mu przekazywana za pośrednictwem sygnału EEG. Przed przystąpieniem do treningu każde dziecko musi mieć wykonane EEG oraz stwierdzony przez neurologa brak przeciwwskazań do terapii. Do pracy tą metoda niezbędny jest specjalistyczny sprzęt,

komunikacja kluczem do integracji

sprzyjające koncentracji pomieszczenie, wygodny fotel dla dziecka. Zajęcia prowadzone są w formie indywidualnej. Osoba prowadząca terapię musi posiadać odpowiednie uprawnienia.

Źródła informacji:

www.treningmozgu.pl

www.eeg-biofeedback.com.pl

www.biofeedback.pl

METODA A.TOMATISA

Jest to metoda treningu słuchowego przeprowadzanego za pomocą urządzenia zwanego elektronicznym uchem. Składają się na nią sesje słuchania materiału dźwiękowego oraz konsultacje dodatkowe wraz z oceną audio-psycho-fonologiczną. Metoda stosowana jest u osób, u których stwierdza się zaburzenia uwagi słuchowej, a co się z tym wiąże niską motywację do komunikowania się. Terapia ta polega na słuchaniu odpowiednio przygotowanego materiału dźwiękowego przez specjalne słuchawki, gdzie dźwięki podawane są drogą powietrzną oraz kostną. Pierwsze sesje obejmują tzw. pasywną fazę terapii, w czasie której stosowana jest najczęściej muzyka gregoriańska i muzyka Mozarta filtrowana w odpowiedni sposób. Na dalszych etapach terapii wymagany jest aktywny udział pacjenta, np. czytanie. Przed pierwszą sesją i po każdej kolejnej przeprowadza się ocenę audio-psycho-fonologiczną, m. in. test uwagi i lateralizacji słuchowej. Do pracy tą metoda niezbędny jest specjalistyczny sprzęt. Zajęcia prowadzone są w formie indywidualnej. Osoba prowadząca terapię musi posiadać odpowiednie uprawnienia.

Źródła informacji:

www.logopedia.net.pl

www.stowarzyszenie-razem.org

MAKATON

Jest jedną z metod komunikacji alternatywnej. Jest to system gestów i symboli graficznych. Gesty są formami wspomagającymi słowne porozumiewanie się, służą jako środek wzmacniający przekazywany komunikat. Gestom zawsze towarzyszy mowa, dlatego program Makatonu jest metodą wspierającą komunikację, a nie ją zastępującą. W Makatonie oprócz znaków manualnych używane są również symbole graficzne, z których korzystają osoby nie mogące wykonać gestu. Wskazują one symbol i w ten sposób sygnalizują swoje potrzeby. Wybór formy gestu lub symbolu zależy od indywidualnych potrzeb i umiejętności osoby korzystającej z metody. Dzieci i dorośli oraz terapeuci mają możliwość wyboru najbardziej odpowiedniego dla siebie i adekwatnego do sytuacji sposobu nauki. Gest i symbol mogą być stosowane łącznie lub rozdzielnie. Znaki Makatonu są formami, z których można zrezygnować w momencie, kiedy język jest opanowany w stopniu umożliwiającym porozumiewanie się. Makaton przeznaczony jest dla wszystkich osób, które z racji zaburzeń i trudności komunikacyjnych nie mogą porozumiewać się przy użyciu mowy. Metoda ta umożliwia nawiązanie podstawowej komunikacji, jest pomocą w rozumieniu i budowaniu relacji, wpływa na rozwój umiejętności językowych, ułatwia interakcje społeczne oraz umożliwia naukę umiejętności potrzebnych w czytaniu i pisaniu.

Literatura:

Błęszyński J. (red.), 2006, *Alternatywne i wspomagające metody komunikacji*, Kraków.
Kaczmarek B., 2004, Metoda Makaton we wspomaganiu porozumiewania się dzieci z zaburzeniami mowy i języka, w: W. Dykcik, A. Twardowski (red.), *Wspomaganie rozwoju i rehabilitacja dzieci z genetycznie uwarunkowanymi zespołami zaburzeń*, Poznań.

Źródła informacji:

www.makaton.pl

PIKTOGRAMY

Piktogramy to szwedzki system komunikacji znakowo-obrazkowej. Zasadą konstrukcji znaków jest czarne tło i biała figura. Każdy ze znaków opisany jest literowo w postaci wyrazu

określającego treść znaku. Ten wszechstronny system wykorzystuje się w terapii osób niemówiących, niepełnosprawnych poznawczo, emocjonalnie i ruchowo. Są przeznaczone dla osób niemówiących wokalnie w celu ułatwienia im kontaktu i komunikacji z otoczeniem. Jak każdy system alternatywny wobec mowy dźwiękowej pełni dwie funkcje. Po pierwsze służy nawiązaniu kontaktu z drugim człowiekiem, prowadzeniu rozmów, wyrażaniu opinii, emocji, sądów. Druga zaś funkcja systemu piktogramów, tak jak w przypadku języka mówionego to sposób poznawania świata. Jedną grupą osób użytkujących piktogramy to osoby rozumiejące mowę wokalną. Identyfikują one struktury dźwiękowe słów z ich treścią i znają zasady tworzenia ze znaków odpowiedzi. Drugą grupą użytkowników to osoby, u których rozumienie dźwięków mowy jest niewykształcone lub zaburzone. Te osoby muszą uczyć się rozumienia treści mowy i znaków. Piktogramy stanowią doskonałą metodę terapeutyczną dla osób z poważnie zaburzoną komunikacją, ograniczającą im satysfakcjonujące życie w społeczeństwie.

Literatura:

Pilch A., Przebinda E. (red.), 2005, *Gestem, obrazem, słowem. Materiały z III konferencji - Wspomagające sposoby porozumiewania się*, Kraków.

Smyczek A., Szwiec J., 2000, Metodyka nauczania alternatywnych sposobów porozumiewania się i techniki posługiwania się symbolami, *Rewalidacja nr 1*, s.21-26.

Warrick A., 1999, *Porozumiewanie się bez słów*, Kraków.

Zaorska M., 2008, *Komunikacja alternatywna osób głuchoniewidomych*, Toruń.

METODA CH. KNILLA

Podstawowym założeniem programu Knilla jest oparcie działań stymulujących rozwój dziecka na zmysle dotyku w celu poczucia świadomości własnego ciała, przestrzeni, przebywających w niej ludzi, z którymi można nawiązać kontakt. Dodatkowym atutem metody jest uzyskiwany przez wprowadzenie określonej muzyki, efekt orientacji w czasie oraz przewidywanie kolejnych czynności. Celem stosowania metody jest przywracanie doznań zmysłowych trenowanych w życiu płodowym, służących poznaniu własnego ciała i umożliwiających kontakt z otoczeniem, pobudzanie do aktywności i współdziałania, uporządkowanie zachowania osób niedostosowanych społecznie. Efektami pracy metodą Knilla jest nawiązanie kontaktu, aktywność, orientacja w czasie, umiejętność przewidywania oraz rozwój koordynacji słuchowo – ruchowej.

Literatura:

Knill Ch., 2009, *Dotyk i komunikacja. Podręcznik*, Warszawa.

Knill Ch., Knill M., 2009, *Programy Aktywności. Podręcznik. Świadomość Ciała, Kontakt i Komunikacja*, Warszawa.

TABLICA INTERAKTYWNA

Tablica interaktywna to nowoczesna pomoc dydaktyczna. Dzięki możliwości łączenia działań nauczycieli i uczniów jedna tablica interaktywna może zastąpić pracownię komputerową.

Tablicę interaktywną można wykorzystywać również jako: ekran projekcyjny oraz tablicę suchościeralną. Tablica interaktywna posiada funkcje, którymi nie dysponują inne środki (nawet komputer sprzężony z projektorem multimedialnym), np. wczytywanie notatek z tablicy do pamięci komputera, odtwarzanie filmów z możliwością wykonywania notatek bezpośrednio na pojedynczych kadrach, praca z aplikacjami komputerowymi na powierzchni tablicy. Wykorzystując wymienione udogodnienia tablica ułatwia łączenie tradycyjnego wykładu z prezentacją materiałów multimedialnych, jakimi dysponuje nauczyciel. Użycie tablicy w procesie edukacji uaktywnia uczenie się przez obserwację, działanie, odczuwanie i myślenie. Uczniowie wykazują duże zaangażowanie we wszystkie działania proponowane

na lekcji, a po jej zakończeniu wysoki stopień zapamiętania poznanych wiadomości oraz nabytych umiejętności.

Literatura:

Olczak J., 2005, *Nowoczesne narzędzia technologii informacyjnej*, Szczecin.

Siemieniecki B., 1998, *Komputer w edukacji. Podstawowe problemy technologii informacyjnej*, Toruń.

Źródła informacji:

www.e-mentor.edu.pl

TECHNIKI KOMPUTEROWE WSPOMAGAJĄCE KOMUNIKACJĘ

Głównym celem wykorzystywania technik komputerowych na zajęciach edukacyjnych jest ułatwienie komunikacji, ale także między innymi: likwidowanie barier, eliminowanie zaburzeń funkcji percepcyjno-motorycznych, kształtowanie i utrwalanie prawidłowej wymowy, usuwanie zaburzeń głosu, nauczanie mowy w wypadku jej braku, eliminowanie trudności w czytaniu, kształtowanie umiejętności gramatycznych, wspomaganie uczenia czytania dzieci niewidomych, rozwijanie różnego typu uzdolnień, eliminowanie zaburzeń w rozwoju intelektualnym, wspieranie rozwoju osób upośledzonych umysłowo, porozumiewanie się z osobami dotkniętymi afazją, autyzmem, udarem mózgu. Znalezienie optymalnego rozwiązania wymaga doboru programów do indywidualnych potrzeb uczniów. Zastosowany program powinien nie tylko pomagać, ale również wykorzystać pozytywną motywację ucznia i chwalić za wykonaną pracę. Do najczęściej stosowanych komputerowych technik wspomagających komunikację należą m.in.: specjalistyczne oprzyrządowanie do komputera (np. myszy: Kid Track, Big Track, klawiatury typu intelikeys) oraz różne rodzaje specjalistycznego oprogramowania (np. program do tworzenia klawiatur Overlay Maker).

Literatura:

Lechowicz A., 2005, *Komputerowe wspomaganie procesu komunikacji niewerbalnej dzieci z wieloraką niepełnosprawnością*, Warszawa.

Szczawiński P., 1999, Wykorzystanie komputera w edukacji i terapii dzieci z wieloraką niepełnosprawnością, w: J. Pilecki, S. Olszewski (red.), *Wspomaganie rozwoju osób niepełnosprawnych*, Kraków.

DOGOTERAPIA

Jedną z metod rehabilitacji, w której odpowiednio przeszkolony pies-terapeuta wspomaga w wieloprofilowym usprawnianiu dzieci i dorosłych. Bezpośredni kontakt z psem pomaga w kształtowaniu umiejętności okazywania emocji oraz rozwija spontaniczną aktywność ruchową, stanowi doskonałą motywację do podejmowania działań, daje dużo radości i poczucie bezpieczeństwa. Celem dogoterapii jest przełamanie bariery lęku, kształtowanie pozytywnych emocji, pobudzanie zmysłów: wzroku, słuchu, dotyku i węchu, ćwiczenie koncentracji uwagi, kształtowanie orientacji ciała, podejmowanie różnych form działań ruchowych, nauka relaksacji, rozwijanie kompetencji komunikacyjnych poprzez komunikowanie się ze zwierzęciem oraz nazywanie własnych emocji. Podczas zajęć wykonuje się wiele rodzajów ćwiczeń i zabaw mających służyć podstawowemu założeniu dogoterapii: rozwojowi dziecka, pobudzeniu jego zmysłów i pozytywnych emocji.

Literatura:

Pawlik-Popielarska B., 2005, *Terapia z udziałem psa*, Gdańsk.

Popławska A., 2003, *Pies przyjaciel i terapeuta. Program dogoterapii przeznaczony do pracy z dziećmi niepełnosprawnymi*, Warszawa.

Sumińska D., 2006, *Czy zwierzęta potrafią leczyć? Terapie z udziałem zwierząt wspomagające rehabilitację osób niepełnosprawnych*. Warszawa.

Włodarczyk-Dudka M. (red.), 2006, *Terapia psychopedagogiczna z udziałem psa. Wybrane zagadnienia*, Ostróda.

Źródła informacji:

www.dogoterapia.blogspot.com

Sala doświadczania świata to specjalnie wyodrębnione pomieszczenie wyposażone w różnego rodzaju urządzenia stymulujące rozwój zmysłów. Głównym celem organizowania takich sal jest budowanie u osób w nich przebywających poczucia radości, bezpieczeństwa, a co za tym idzie wzajemnego zaufania i komunikacji poprzez dostarczanie im określonej ilości i jakości bodźców sensorycznych pobudzających zmysły do działania. Zmysły stanowią podstawę rozwoju każdego człowieka, dostarczają informacje o otaczającym nas świecie, wpływają na proces uczenia się i poznawania. W Sali doświadczania świata wpływanie na wszechstronny rozwój odbywa się poprzez: stymulację zmysłu równowagi, percepcji wzrokowej, słuchowej, dotykowej, węchowej, smakowej. Dzięki tego rodzaju zajęciom uczestnicy są bardziej aktywni, podnosi się ich motywacja do poznawania, chętniej nawiązują kontakt, łatwiej pokonują lęk, mają lepszą orientację w schemacie ciała oraz przestrzeni, następuje rozwój wyższych funkcji: emocjonalnych, społecznych, komunikacyjnych, ruchowych i poznawczych. Do prowadzenia tego rodzaju zajęć niezbędne jest pomieszczenie, w którym – w przeciwieństwie do codziennych warunków - zmysły nie są kompleksowo angażowane, lecz można koncentrować się na wybranych bodźcach. W pomieszczeniu tym istotna jest także redukcja bodźców zewnętrznych, zakłócających postrzeganie, jak np. hałas, niewłaściwe oświetlenie. Ponadto musi być ono wyposażone w sprzęty silnie oddziałujące na poszczególne zmysły, wzbudzające ciekawość i zachęcające do podejmowania aktywności – badania, poznawania otoczenia, a przez to rozwijania innych zaburzonych funkcji, np. komunikacji.

Literatura:

Hulsegge J., Verheul A., 1989, *Snouzzellen, nieco inny świat*, opr. polskie: A. Smrokowska, 1993, Kraków.

Źródła informacji:

www.sciencedirect.com

www.flaghouse.com

METODA RUCHU ROZWIJAJĄCEGO W. SHERBORNE

58

komunikacja kluczem do integracji

Metoda ta jest terapeutycznym systemem ćwiczeń, wywodzących się z okresu wczesnego dzieciństwa (tzw. baraszkowania), które zawierają w sobie element bliskości fizycznej i emocjonalnej. Ma na celu wspomaganie rozwoju psychoruchowego dzieci, pozwala im poznać swoje ciało, uczy kontrolować ruchy, ułatwia nawiązywanie kontaktów z innymi osobami. Podstawowymi założeniami metody jest usprawnianie ruchowe, rozwijanie poprzez ruch świadomości własnego ciała, świadomości przestrzeni: działania w niej i dzielenia jej z innymi ludźmi oraz umiejętności nawiązywania bliskiego kontaktu. Metodę W. Sherborne traktuje się często jako formę niewerbalnego treningu interpersonalnego, ponieważ poprawia komunikację dziecka z otoczeniem, uaktywniając „język ciała i ruchu.” Ruch ma formę zabawy, która daje poczucie radości oraz możliwości dzielenia jej z innymi. Ćwiczenia tą metodą można stosować w pracy z wszystkimi dziećmi, niezależnie od wieku oraz rodzaju niepełnosprawności. Do pracy niezbędna jest przestrzeń, maty, duże chusty i inne akcesoria do ćwiczeń ruchowych.

Literatura:

Bogdanowicz M., Kisiel B., Przasnyska M., 1992, *Metoda Weroniki Sherborne w terapii i wspomaganiu rozwoju dziecka*, Warszawa.

Bogdanowicz M., Okrzesik D., 2008, *Opis i planowanie zajęć według Metody Ruchu Rozwijającego W. Sherborne*, Gdańsk.

Sherborne W., 2003, *Ruch rozwijający dla dzieci*, Warszawa.

METODA DOBREGO STARTU

Metoda dobrego startu to system ćwiczeń oddziałujących przede wszystkim na procesy percepcyjne i motoryczne. Stosowana jest w terapii i profilaktyce w celu usprawnienia nieprawidłowo rozwijających się funkcji u dzieci z zaburzonym rozwojem, a także jako sposób aktywizacji u dzieci, których rozwój psychomotoryczny przebiega prawidłowo. W tej metodzie zasadniczą rolę odgrywają trzy elementy: wzrokowy (wzory graficzne), słuchowy (piosenka) i motoryczne (wykonywanie ruchów zorganizowanych w czasie i przestrzeni,

odtworzenie wzorów graficznych, zharmonizowanych z rytmem piosenki). Celem metody jest jednocześnie usprawnienie czynności analizatorów: wzrokowego, słuchowego i kinestetyczno-ruchowego, kształcenie lateralizacji, orientacji w schemacie ciała i przestrzeni oraz zdolności operowania symbolami. Metodą można pracować w formie indywidualnej i grupowej. Zespołowa forma prowadzenia zajęć dodatkowo umożliwia dzieciom nawiązanie kontaktów społecznych, uczy współdziałania oraz sprzyja stymulacji komunikacji. Prowadzenie zajęć tą metodą wymaga od nauczyciela odpowiedniego przygotowania, jak również konieczny jest odpowiedni zestaw pomocy dydaktycznych (m.in. zestaw piosenek, zestaw znaków).

Literatura:

Bogdanowicz M., 1979, *Materiały do ćwiczeń Metodą Dobrego Startu*, Gdańsk.

Bogdanowicz M., 1985, *Metoda Dobrego Startu*, Warszawa.

Bogdanowicz M., 1989, *Metoda Dobrego Startu w pracy z dzieckiem w wieku od 5 do 10 lat*, Warszawa.

Bogdanowicz M., 1998, *Od piosenki do literki - część pierwsza*, Gdańsk.

Bogdanowicz M., 1998, *Piosenki do rysowania*, Gdańsk.

WARUNKI REALIZACJI PROGRAMU

Podstawą pracy z programem jest dobrowolny udział uczniów w zajęciach, a także dobrowolne i świadome zaangażowanie nauczycieli w prowadzenie zajęć z zakresu *Komunikacji* zgodnie z programem, który podaje konkretne treści oraz metody ich realizacji.

Proces edukacyjny, zgodnie z założeniami programu, ma być oparty przede wszystkim na metodach wykorzystujących specjalistyczny sprzęt (np. Biofeedback, Tomatis, tablica interaktywna), dlatego przebieg fragmentów zajęć, podczas których wykorzystamy specjalistyczny sprzęt, będzie miał określony schemat. Należy jednak pamiętać, że niezbędnym elementem do osiągnięcia sukcesu w procesie uczenia się jest motywacja, która nie u wszystkich uczniów i nie w każdym momencie jest na odpowiednim poziomie. Zadaniem nauczyciela realizującego program jest zatem stosowanie takich form i metod pracy, które będą czyniły zajęcia ciekawymi i twórczymi. Tematyka lekcji powinna być bliska uczniom, zgodna z ich zainteresowaniami, angażująca ich ruchowo i emocjonalnie. Wykorzystywane teksty powinny ciekawić uczestników (np. artykuły z prasy), inspirować do działania (np. przepisy kulinarne), służyć do ich wykorzystania w codziennym życiu (np. instrukcje obsługi). Rozwijanie kompetencji komunikacyjnych będzie tym efektywniejsze, im uczniowie będą czuli się na zajęciach bezpieczniej, będą traktowali nauczyciela oraz innych uczestników jako partnerów, a ich potrzeby w zakresie komunikacji będą w coraz większym stopniu zaspakajane.

Zaproponowane przez autorki metody mają zatem inspirować do poszukiwania jak najskuteczniejszych rozwiązań, stanowiących klucz do rozwoju kompetencji komunikacyjnych uczestników zajęć.

MODEL SCENARIUSZA ZAJĘĆ

Data:

Grupa:

Nauczyciel:

Temat:

Cel:

Kluczowa umiejętność:

(uwzględniająca indywidualne potrzeby każdego ucznia podczas zajęć grupowych)

Metody:

(wykorzystanie na zajęciach specjalistycznego sprzętu)

Środki dydaktyczne:

Przebieg zajęć:

Część wstępna – powiedz dziecku, co będziecie dziś robić i po co

Część zasadnicza – praca z wykorzystaniem specjalistycznych metod i technik

Część końcowa – przypomnij, podkreśl, co dziś ćwiczyliście, wskaż, jak uczeń może to wykorzystywać na co dzień

Uwagi – kierowana obserwacja ucznia

(obserwuj i notuj inicjatywę, aktywność, zmiany pojawiające się u ucznia pod kątem ustalonego celu)

EWALUACJA PROGRAMU

Działania podjęte w wyniku wdrożenia programu powinny dać oczekiwane efekty – zakłada się, iż wszyscy uczniowie biorący udział w zajęciach rozwiną swoje kompetencje w zakresie komunikowania się, na miarę swoich indywidualnych możliwości rozwojowych.

W celu pozyskanie rzetelnych informacji dotyczących realizacji programu przewiduje się jego ewaluację pod kątem osiągniętych rezultatów (zarówno zamierzonych jak i niezamierzonych), użyteczności oraz zgodności z założeniami.

Sposoby ewaluacji:

- bieżąca ukierunkowana obserwacja nauczyciela prowadzącego zajęcia oraz sporządzona przez niego dokumentacja;
- wstępna oraz końcowa diagnoza kompetencji komunikacyjnych ucznia;
- spostrzeżenia koordynatorów obserwujących zajęcia;
- monitorowanie ilości uczniów objętych zajęciami;
- monitorowanie frekwencji uczniów na zajęciach.

Narzędziami, które posłużą do sprawdzenia skuteczności niniejszego programu będą:

- indywidualny arkusz kompetencji komunikacyjnych – diagnoza ucznia przed rozpoczęciem specjalistycznych zajęć i po ich zakończeniu;
- dziennik zajęć;
- arkusz obserwacji postępów ucznia, wypełniany raz na 3 miesiące przez nauczyciela prowadzącego zajęcia;
- arkusz ewaluacyjny

W oparciu o uzyskane wyniki ewaluacji zakłada się możliwość modyfikacji programu w celu podniesienia jego skuteczności i efektywności.

LITERATURA:

63

komunikacja kluczem do integracji

- Błęszyński J. (red.), 2006, *Alternatywne i wspomagające metody komunikacji*, Kraków.
- Bogdanowicz M., 1979, *Materiały do ćwiczeń Metodą Dobrego Startu*, Gdańsk.
- Bogdanowicz M., 1985, *Metoda Dobrego Startu*, Warszawa.
- Bogdanowicz M., 1989, *Metoda Dobrego Startu w pracy z dzieckiem w wieku od 5 do 10 lat*, Warszawa.
- Bogdanowicz M., 1998, *Od piosenki do literki - część pierwsza*, Gdańsk.
- Bogdanowicz M., 1998, *Piosenki do rysowania*, Gdańsk.
- Bogdanowicz M., Kisiel B., Przasnyska M., 1992, *Metoda Weroniki Sherborne w terapii i wspomaganiu rozwoju dziecka*, Warszawa.
- Bogdanowicz M., Okrzesik D., 2008, *Opis i planowanie zajęć według Metody Ruchu Rozwijającego W. Sherborne*, Gdańsk.
- Bugajski M., 2007, *Język w komunikowaniu*, Warszawa.
- EJO: *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, 2003, red. K. Polański, Wrocław.
- Gozdek – Michaelis K., 1997, *Rozwiń swój genialny umysł*, Warszawa.
- Hulsegge J., Verheul A., 1989, *Snouzellen, nieco inny świat*, opr. polskie:
A. Smrokowska, 1993, Kraków.
- Kaczmarek B., 2004, *Metoda Makaton we wspomaganiu porozumiewania się dzieci z zaburzeniami mowy i języka*, w: W. Dykcik, A. Twardowski (red.), *Wspomaganie rozwoju i rehabilitacja dzieci z genetycznie uwarunkowanymi zespołami zaburzeń*, Poznań.
- Kielar-Turska M. 1994, *Jak matki i nauczycielki oceniają kompetencję komunikacyjną dziewięcioletnich uczniów?* w: *Kwartalnik Polskiej Psychologii Rozwojowej*, tom 2, Nr 3-4, s.105.
- Knill Ch., 2009, *Dotyk i komunikacja. Podręcznik*, Warszawa.
- Knill Ch., Knill M., 2009, *Programy Aktywności. Podręcznik. Świadomość Ciała, Kontakt i Komunikacja*, Warszawa.
- Mańkowska I., 2005, *Kreowanie rozwoju dziecka. Kinezylogia edukacyjna i inne nowoczesne metody terapeutyczne w praktyce*, Gdynia.

- Markowski A., 2008, *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Warszawa.
- Markowski A., Puzynina J., 2001, Kultura języka, w: J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Lublin, s. 49-71.
- Nieckula F., 2001, Język ustny a język pisany, w: J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Lublin, s. 99-113.
- Lechowicz A., 2005, *Komputerowe wspomaganie procesu komunikacji niewerbalnej dzieci z wieloraką niepełnosprawnością*, Warszawa.
- Olczak J., 2005, *Nowoczesne narzędzia technologii informacyjnej*, Szczecin.
- Pawlik-Popielarska B., 2005, *Terapia z udziałem psa*, Gdańsk.
- Pilch A., Przebinda E. (red.), 2005, *Gestem, obrazem, słowem. Materiały z III konferencji - Wspomagające sposoby porozumiewania się*, Kraków.
- Popławska A., 2003, *Pies przyjaciel i terapeuta. Program dogoterapii przeznaczony do pracy z dziećmi niepełnosprawnymi*, Warszawa.
- Saussure F.de, 1991, *Kurs językoznawstwa ogólnego*, Warszawa.
- Sherborne W., 2003, *Ruch rozwijający dla dzieci*, Warszawa.
- Siemieniecki B., 1998, *Komputer w edukacji. Podstawowe problemy technologii informacyjnej*, Toruń.
- Smyczek A., Szwiec J., 2000, Metodyka nauczania alternatywnych sposobów porozumiewania się i techniki posługiwania się symbolami, *Rewalidacja nr 1*, s.21-26.
- Sumińska D., 2006, *Czy zwierzęta potrafią leczyć? Terapie z udziałem zwierząt wspomagające rehabilitację osób niepełnosprawnych*. Warszawa.
- Szczawiński P., 1999, Wykorzystanie komputera w edukacji i terapii dzieci z wieloraką niepełnosprawnością, w: J. Pilecki, S. Olszewski (red.), *Wspomaganie rozwoju osób niepełnosprawnych*, Kraków.
- Thiel E., 1997, *Mowa ciała. Komunikacja niewerbalna*, Wrocław.
- Warrick A., 1999, *Porozumiewanie się bez słów*, Kraków.
- Włodarczyk-Dudka M. (red.), 2006, *Terapia psychopedagogiczna z udziałem psa. Wybrane zagadnienia*, Ostróda.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Zaorska M., 2008, *Komunikacja alternatywna osób głuchoniewidomych*, Toruń.

Zwoleńska J. (red.), 2004, *Twórcza Kinezyjologia w praktyce*, Warszawa.

ŹRÓDŁA INFORMACJI:

www.treningmozgu.pl

www.eeg-biofeedback.com.pl

www.biofeedback.pl

www.makaton.pl

www.dogoterapia.blogspot.com

www.logopedia.net.pl

www.stowarzyszenie-razem.org

www.e-mentor.edu.pl

www.sciencedirect.com

www.flaghouse.com

INFORMACJE O AUTORKACH PROGRAMU:

Anna Drozdowska	Pedagog, całe życie zawodowe związana ze Specjalnym Ośrodkiem Szkolno-Wychowawczym nr 1 w Grudziądzu, specjalista w zakresie oligofrenopedagogiki, pedagogiki opiekuńczej i społecznej. Aktualnie pełni funkcję dyrektora SOSW nr 1.
Adriana Kloskowska	Nauczyciel mianowany, oligofrenopedagog, polonista i nauczyciel języka polskiego jako obcego, doktorantka Wydziału Filologicznego UMK w Toruniu. Pracuje w SOSW nr 1. Zainteresowania: językoznawstwo, muzyka.
Katarzyna Kobylacka-Sikora	Psycholog, tyflopädagog, pracuje w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Grudziądzu oraz jako doradca metodyczny z zakresu psychologii. Biegły sądowy przy SO w Toruniu, opiniuje w sprawach opiekuńczych i karnych.
Anna Mach	25 lat stażu zawodowego, oligofrenopedagog, logopeda, neurologopeda. Pracuje w szkolnictwie specjalnym służbie zdrowia. Szczególne zainteresowania zawodowe: afazjologia oraz komunikacja pozawerbalna.
Agnieszka Moritz	Nauczyciel dyplomowany, logopeda, oligofrenopedagog. Zawodowo związana ze Specjalnym Ośrodkiem Szkolno-Wychowawczym. Pasjonuje się muzyką.
Aleksandra Nowak	Pedagog specjalny, terapeuta wczesnego wspomaganie rozwoju, pracuje w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Grudziądzu, zajmuje się diagnozą i terapią zaburzeń rozwojowych dzieci i młodzieży.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

komunikacja kluczem do integracji

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fragmety recenzji:

„Środowisko terapeutów i pedagogów z ogromną przychylnością i zainteresowaniem oczekuje wszelkich programów nastawionych na stymulowanie tak istotnej dla rozwoju dziecka umiejętności, jaką jest komunikacja. Program nauczania komunikacji „Komunikacja kluczem do integracji” jest jedną z takich właśnie oczekiwanych propozycji. (....)

Ogromną zaletą programu jest bardzo szerokie potraktowanie grupy docelowej. Autorki, bazując na własnych doświadczeniach zawodowych, wyodrębniły sześć grup dzieci, których rozwój mowy przebiega w sposób opóźniony, nie zawsze harmonijny i interakcyjny. (....)

Innowacyjne jest skupienie uwagi przez autorki nie tylko na kompetencji i sprawności językowej, o której roli dla komunikacji pisano już wiele, ale też na kompetencji i sprawności komunikacyjnej, czyli wiedzy i umiejętności dopasowania tego, co mówimy i tego, jak się wypowiadamy, do sytuacji, kontekstu i rozmówcy. Zaburzenia kompetencji i sprawności językowej rzutują w sposób oczywisty na jakość funkcjonowania komunikacyjnego, ale sposób, w jaki jest dziecko odbierane w sytuacji rozmowy, umiejętność efektywnego przekazania swoich potrzeb, w dużej mierze też zakres pomocy, która jest dziecku udzielana zależy od jego wiedzy i sprawności komunikacyjnej. Recenzowany program dużą wagę przywiązuje do tychże właśnie, tak istotnych dla społecznego funkcjonowania dziecka, umiejętności. (.....)

Program „Komunikacja kluczem do integracji” jest programem elastycznym, umożliwiającym indywidualne traktowanie dzieci i ich problemów. Pozwala na właściwy dobór metod, które czynią proces rozwijania komunikacji ciekawym dla dziecka i efektywnym. Jest to program, który z całą pewnością pozwoli na uzyskanie pozytywnych rezultatów w zakresie nauczania komunikacji, co stanie się właściwą podstawą dla procesu integracji dziecka o specjalnych potrzebach w jego środowisku.”

dr Katarzyna Kaczorowska-Bray
Katedra Logopedii
Uniwersytet Gdański